

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลมหาสารคาม ผู้วิจัยได้นำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553
2. พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2)

พ.ศ. 2553

3. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
4. คุณธรรมและจริยธรรม
5. บทบาทการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
6. การจัดกิจกรรมด้านปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา
7. การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลมหาสารคาม
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 เป็นกฎหมายการศึกษา ได้กำหนดความหมายคุณภาพและการประกันคุณภาพการศึกษาตาม มาตรา 4 ดังนี้ วรรค 5 “มาตรฐานการศึกษา หมายความว่า ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่งและเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบการประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา” วรรค 6 “การประกันคุณภาพภายในหมายความว่า การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น” และ วรรค 7 “การประกันคุณภาพภายนอก หมายความว่า การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อเป็นการประกันคุณภาพและให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา” และ

ได้กำหนดหลักในการจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดระบบการศึกษามาตรา 9 ข้อ 3 กล่าวคือ “มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา” (ราชกิจจานุเบกษา, 2553 : 3-8)

นอกจากนั้นได้กล่าวถึงมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ในหมวด 6 มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรับรองการประกันคุณภาพภายนอก มาตรา 49 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำการประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมายและหลักการและแนวทางจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาอย่างน้อยหนึ่งครั้ง ในทุกห้าปีนับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน มาตราที่ 50 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่างๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการกิจของสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง ที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษานั้น

นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงการกระจายอำนาจตาม มาตราที่ 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณการบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง หลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจดังกล่าว ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553
ได้กล่าวถึงการกระจายอำนาจการบริหาร ดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2553 : 12-17)

มาตรา 34 ให้จัดระเบียบบริหารราชการเขตพื้นที่การศึกษา

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
2. สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น

การแบ่งส่วนราชการภายในตาม (1) หรือจัดทำเป็นประกาศกระทรวง และให้ระบุอำนาจหน้าที่ของแต่ละส่วนราชการไว้ในประกาศกระทรวง ทั้งนี้ โดยคำแนะนำของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การแบ่งส่วนราชการภายในตาม (2) และอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นให้เป็นไป ตามระเบียบที่คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละเขตกำหนดในกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการตามวรรคสองและวรรคสามให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 35 สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรา 34 (2) เฉพาะโรงเรียน มีฐานะเป็นนิติบุคคลเมื่อมีการยุบเลิกสถานศึกษาตามวรรคหนึ่ง ให้ความเป็นนิติบุคคลสิ้นสุดลง

มาตรา 44 กล่าวไว้ว่า ให้ปลัดกระทรวง เลขาธิการสภาการศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา และเลขาธิการอาชีวศึกษา กระจายอำนาจการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตรง ในกรณีที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของปลัดกระทรวง เลขาธิการสภาการศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษาไว้เป็นเฉพาะ ให้ผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวมอบอำนาจให้แก่ผู้มีอำนาจในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือผู้อำนวยการสถานศึกษาแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความเป็นอิสระและการบริหารงานที่คล่องตัวในการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาภายใต้หลักการบริหารการศึกษา ดังข้อ 1. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับเรื่องงบประมาณและการดำเนินการทางงบประมาณของผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษารวมตลอดถึงหลักการให้สถานศึกษาในพื้นที่การศึกษา มีอำนาจทำนิติกรรมสัญญาในวงเงินงบประมาณที่ได้รับอนุมัติแล้ว

การกระจายอำนาจและการมอบอำนาจตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงปลัดกระทรวง เลขาธิการสภาการศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน เลขานุการคณะกรรมการการอุดมศึกษา และเลขานุการคณะกรรมการการอาชีวศึกษา อาจกำหนดให้หัวหน้าส่วนราชการในสังกัดมอบอำนาจในส่วนเกี่ยวข้องกับภารกิจที่ตนรับผิดชอบ ไปยังผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและผู้อำนวยการสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา โดยตรงก็ได้ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ที่ผู้ดำรงตำแหน่งในการบังคับบัญชาส่วนราชการ ดังกล่าวเป็นผู้กำหนด ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวง และ ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการต่าง อาจมอบอำนาจในส่วนที่เกี่ยวกับภารกิจที่ตนรับผิดชอบ หรือที่ได้รับมอบหมายตามระเบียบข้อบังคับต่าง จากสำนักงานคณะกรรมการต่างๆ ไปยังผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา หรือผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือ หัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าผู้อำนวยการสถานศึกษาโดยตรงได้ ทั้งนี้ โดยจะต้องไม่ขัดต่อนโยบายหรือการสั่งการของกระทรวงหรือคณะกรรมการต้นสังกัด และ ผู้อำนวยการสถานศึกษามอบหมายให้ครูมีหน้าที่จัดการเรียนการสอน การประเมินผล และ ตรวจสอบว่าได้ดำเนินการถูกต้องตามหลักการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือไม่ ครูสามารถตรวจสอบด้วยตนเองโดยใช้เกณฑ์ด้านกระบวนการ ซึ่งมีตัวบ่งชี้ดังต่อไปนี้

1. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน
2. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ
3. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
4. มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
5. มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกและส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียน
6. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วน ทั้งด้านดนตรี ศิลปะและกีฬา
7. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน
8. มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง
9. มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตนและมีความกระตือรือร้นในการไปโรงเรียน

สรุปพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งกำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะ หรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติ ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาคือ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 3-29)

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐาน ของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้

5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา
มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับ
ผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและ
ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง

2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี
และมีทักษะชีวิต

3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต
และ การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา
สิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคม
อย่างมีความสุข

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียน
ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะ
อันพึงประสงค์ ดังนี้

1. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้
ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร
มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง
เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม
รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูล
ข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพ
โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

1.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิด อย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

1.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

1.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

1.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

2.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ ชำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย ศรัทธา ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักศาสนา และเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

2.2 ซื่อสัตย์ สุจริต หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในความถูกต้องประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา ใจ และยึดหลักความจริง ความถูกต้องในการดำเนินชีวิต มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด

2.3 มีวินัย หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ปฏิบัติตนตามข้อตกลงไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

2.4 ใฝ่เรียนรู้ หมายถึง ลักษณะแสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม บันทึกความรู้ วิเคราะห์สรุปเป็นองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอด เผยแพร่ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.5 อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างประมาณตน มีเหตุผล รอบคอบ ระมัดระวัง อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ มีการวางแผนป้องกันความเสี่ยงและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

2.6 มุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเพียรพยายาม ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ ในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วง ตามเป้าหมายที่กำหนดด้วยความรับผิดชอบ และมีความภาคภูมิใจในผลงาน

2.7 รักความเป็นไทย หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ชื่นชม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่ภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมไทย มีความกตัญญูกตเวทีย ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารอย่างถูกต้องเหมาะสม

2.8 มีจิตสาธารณะ หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน แบ่งปันความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง

3. มาตรฐานการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

3.1 ภาษาไทย

3.2 คณิตศาสตร์

3.3 วิทยาศาสตร์

3.4 สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

3.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

3.6 ศิลปะ

3.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

3.8 ภาษาต่างประเทศ

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ ปฏิบัติได้ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ที่พึงประสงค์เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้มาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึงการทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษาว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด

4. ตัวชี้วัด ตัวชี้วัดระบุสิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรมนำไปใช้ ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

4.1 ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 3)

4.2 ตัวชี้วัดช่วงชั้น เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6)

หลักสูตรได้มีการกำหนดรหัสกำกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด เพื่อความเข้าใจและให้สื่อสารตรงกัน ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานวิสัยทัศน์ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาคือ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ

1.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต

1.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

1.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

2. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

2.1 ความสามารถในการสื่อสาร

2.2 ความสามารถในการคิด

2.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา

2.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

2.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

หลักสูตรได้มีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ภาษาไทย 2) คณิตศาสตร์ 3) วิทยาศาสตร์ 4) สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 5) สุขศึกษาและพลศึกษา 6) ศิลปะ 7) การงานอาชีพและเทคโนโลยี และ 8) ภาษาต่างประเทศ

3. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 67 มาตรฐาน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้าน

การเรียนรู้ และอาชีพ สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจ ผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

2. กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทร และสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษา วิเคราะห์วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็น กลุ่ม ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วย

2.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษาวิชาทหาร

2.2 กิจกรรมชุมนุม ชมรม

3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่าง ๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

ระดับการศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดระดับการศึกษาเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6) การศึกษาระดับนี้เป็นช่วงแรกของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ทักษะการคิดพื้นฐาน การติดต่อสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างสมบูรณ์และสมดุลทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และวัฒนธรรม โดยเน้น จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) เป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเอง ส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนบุคคล มีทักษะในการคิดวิจารณ์ญาณ คิดสร้างสรรค์ และคิดแก้ปัญหา มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม และมีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนสนใจเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือการศึกษาต่อ

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) การศึกษาระดับนี้เน้นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะเฉพาะด้าน สนองตอบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ มีทักษะในการใช้วิทยาการและเทคโนโลยี ทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ มุ่งพัฒนาตนและประเทศตามบทบาทของตน สามารถเป็นผู้นำ และผู้ให้บริการชุมชนในด้านต่างๆ

การจัดเวลาเรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียนขั้นต่ำสำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสถานศึกษาสามารถเพิ่มเติมได้ตามความพร้อมและจุดเน้น โดยสามารถปรับให้เหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษาและสภาพของผู้เรียน ดังนี้

1. ระดับชั้นประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6) ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายปี โดยมีเวลาเรียนวันละ ไม่เกิน 5 ชั่วโมง
2. ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนวันละ ไม่เกิน 6 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชา เท่ากับ 1 หน่วยกิต (นก.)
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียน วันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมง ต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชา เท่ากับ 1 หน่วยกิต (นก.)

การกำหนดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐาน และเพิ่มเติม สถานศึกษาสามารถดำเนินการ ดังนี้

ระดับประถมศึกษา

สามารถปรับเวลาเรียนพื้นฐานของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ต้องมีเวลาเรียนรวมตามที่กำหนดไว้ใน โครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐาน และผู้เรียนต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนด

ระดับมัธยมศึกษา ต้องจัด โครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดและสอดคล้องกับเกณฑ์การจบหลักสูตร

สำหรับเวลาเรียนเพิ่มเติม ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ให้จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับความพร้อม จุดเน้นของสถานศึกษาและเกณฑ์การจบหลักสูตร เฉพาะระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 สถานศึกษา

อาจจัดให้เป็นเวลาสำหรับสาระ การเรียนรู้พื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและกลุ่มสาระ การเรียนรู้คณิตศาสตร์

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่กำหนดไว้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีละ 120 ชั่วโมง และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 360 ชั่วโมงนั้น เป็นเวลาสำหรับปฏิบัติ กิจกรรมแนะแนวกิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ในส่วน กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ให้สถานศึกษาจัดสรรเวลาให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

ระดับประถมศึกษา (ป.1-6) รวม 6 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) รวม 3 ปี จำนวน 45 ชั่วโมง

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) รวม 3 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะบางประเภทสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น การศึกษาเฉพาะทาง การศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ การศึกษาทางเลือก การศึกษา สำหรับผู้ด้อยโอกาส การศึกษาตามอัชฌาศัย สามารถนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม กับสภาพและบริบทของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยให้มีคุณภาพ ตามมาตรฐานที่กำหนด ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมายหลักสูตร ผู้สอนพยายามคัดสรร กระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้โดยช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตร 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย ดังนี้

1. หลักการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐาน การเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและ พัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม

2. กระบวนการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้ จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย กระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน พัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การออกแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

4. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้

4.1 บทบาทของผู้สอน

4.1.1 ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน

4.1.2 กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะ กระบวนการ ที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการ และความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4.1.3 ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย

4.1.4 จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้

4.1.5 จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

4.1.6 ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับ
ธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน

4.1.7 วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้ง
ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

4.2 บทบาทของผู้เรียน

4.2.1 กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

4.2.2 เสาะแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อความรู้
ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ

สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียน
เข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี
และเครือข่าย การเรียนรู้ต่างๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับ
ระดับพัฒนาการ และสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน

การจัดหาสื่อการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเอง หรือ
ปรับปรุงเลือกใช้อย่างมีคุณภาพจากสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดการ
เรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมและสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาควรจัดให้มีอย่าง
พอเพียง เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการดังนี้

1. จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และ
เครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าและ
การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก

2. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้
ให้ผู้สอน รวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้

3. เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย
สอดคล้อง กับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของ
ผู้เรียน

4. ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ

5. ศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการ
เรียนรู้ของผู้เรียน

6. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆ และสม่ำเสมอ

ในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษา ควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการเรียนรู้ เช่น ความสอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เนื้อหามีความถูกต้อง และทันสมัย ไม่กระทบความมั่นคงของชาติ ไม่ขัดต่อศีลธรรม มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอที่เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการ คือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิด การพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอ ในการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงการ การประเมินชิ้นงาน/ ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน ในกรณีที่ไมผ่านตัวชี้วัดให้มี การสอนซ่อมเสริม การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอนใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของตนด้วย ทั้งนี้ โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

2. การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินที่สถานศึกษาดำเนินการ เพื่อตัดสินผล การเรียนของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา ว่าส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมีจุดพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียนในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับชาติ ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงนโยบาย หลักสูตร โครงการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาและการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน

3. การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษาตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ตามภาระ ความรับผิดชอบ สามารถดำเนินการ โดยประเมินคุณภาพผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบ มาตรฐานที่จัดทำและดำเนินการ โดยเขตพื้นที่การศึกษา หรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัด ในการดำเนินการจัดสอบ นอกจากนี้ยังได้จากการตรวจสอบทบทวนข้อมูลจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

4. การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียน ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมิน ผลจากการประเมินใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงคุณภาพการศึกษาในระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ตลอดจนเป็นข้อมูลสนับสนุน การตัดสินใจในระดับนโยบายของประเทศ

ข้อมูลการประเมินในระดับต่าง ๆ ข้างต้น เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการ ตรวจสอบทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นภาระความรับผิดชอบของสถานศึกษาที่จะต้อง จัดระบบดูแลช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ บนพื้นฐาน ความแตกต่างระหว่างบุคคลที่จำแนกตามสภาพปัญหาและความต้องการ ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนทั่วไป กลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาด้านวินัยและพฤติกรรม กลุ่มผู้เรียนที่ปฏิเสธ โรงเรียน กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มพิการทางร่างกายและสติปัญญา เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมิน

จึงเป็นหัวใจของสถานศึกษาในการดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนได้ทันทั่วทั้งที่ ปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้รับการพัฒนาและประสบความสำเร็จในการเรียน

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดและ ประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็น ไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เป็น ข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือ ปฏิบัติร่วมกัน

เกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียน

1. การตัดสิน การให้ระดับและการรายงานผลการเรียน

1.1 การตัดสินผลการเรียน ในการตัดสินผลการเรียนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ การอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนั้น ผู้สอน ต้องคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนเป็นหลัก และต้องเก็บข้อมูลของผู้เรียนทุกด้านอย่าง สม่ำเสมอและต่อเนื่องในแต่ละภาคเรียน รวมทั้งสอนซ่อมเสริมผู้เรียนให้พัฒนาจนเต็มตามศักยภาพ

1.1.1 ระดับประถมศึกษา

- 1) ผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด
- 2) ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัด และผ่านตามเกณฑ์ที่

สถานศึกษากำหนด

- 3) ผู้เรียนต้องได้รับการตัดสินผลการเรียนทุกรายวิชา

- 4) ผู้เรียนต้องได้รับการประเมิน และมีผลการประเมินผ่านตามเกณฑ์

ที่สถานศึกษากำหนด ในการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน

1.1.2 ระดับมัธยมศึกษา

1) ตัดสินผลการเรียนเป็นรายวิชา ผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนตลอดภาคเรียน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมดในรายวิชานั้น ๆ

- 2) ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัด และผ่านตามเกณฑ์ที่

สถานศึกษากำหนด

- 3) ผู้เรียนต้องได้รับการตัดสินผลการเรียนทุกรายวิชา

- 4) ผู้เรียนต้องได้รับการประเมิน และมีผลการประเมินผ่านตามเกณฑ์ที่

สถานศึกษากำหนด ในการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน

การพิจารณาเลื่อนชั้นทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ถ้าผู้เรียนมี ข้อบกพร่องเพียงเล็กน้อย และสถานศึกษาพิจารณาเห็นว่าสามารถพัฒนาและสอนซ่อมเสริมได้ ให้อยู่ในดุลพินิจของสถานศึกษาที่จะผ่อนผันให้เลื่อนชั้นได้ แต่หากผู้เรียนไม่ผ่านรายวิชาจำนวนมาก และมีแนวโน้มว่าจะเป็นปัญหาต่อการเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้น สถานศึกษาอาจตั้ง คณะกรรมการพิจารณาให้เรียนซ้ำชั้นได้ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงวุฒิภาวะและความรู้ความสามารถ ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.2 การให้ระดับผลการเรียน

ระดับประถมศึกษา ในการตัดสินเพื่อให้ระดับผลการเรียนรายวิชา สถานศึกษาสามารถให้ระดับผลการเรียนหรือระดับคุณภาพการปฏิบัติของผู้เรียน เป็นระบบตัวเลข ระบบตัวอักษร ระบบร้อยละ และระบบที่ใช้คำสำคัญสะท้อนมาตรฐานการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น ให้ระดับผลการประเมินเป็น ดีเยี่ยม ดี และผ่าน การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จะต้องพิจารณาทั้งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและผลงานของผู้เรียน ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด และให้ผลการเข้าร่วม กิจกรรมเป็นผ่าน และไม่ผ่าน

ระดับมัธยมศึกษา ในการตัดสินเพื่อให้ระดับผลการเรียนรายวิชา ให้ใช้ตัวเลข แสดงระดับผลการเรียนเป็น 8 ระดับ การประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น ให้ระดับผลการประเมินเป็น ดีเยี่ยม ดี และผ่าน การประเมิน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จะต้องพิจารณาทั้งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและผลงาน ของผู้เรียน ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด และให้ผลการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นผ่าน และไม่ผ่าน

1.3 การรายงานผลการเรียน

การรายงานผลการเรียนเป็นการสื่อสารให้ผู้ปกครองและผู้เรียนทราบ ความก้าวหน้า ในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสถานศึกษาต้องสรุปผลการประเมินและจัดทำ เอกสารรายงานให้ผู้ปกครองทราบเป็นระยะ ๆ หรืออย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง การรายงานผล การเรียนสามารถรายงานเป็นระดับคุณภาพการปฏิบัติของผู้เรียนที่สะท้อนมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้

2. เกณฑ์การจบการศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดเกณฑ์กลางสำหรับการจบ การศึกษาเป็น 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย

2.1 เกณฑ์การจบระดับประถมศึกษา

- 2.1.1 ผู้เรียนเรียนรายวิชาพื้นฐาน และรายวิชา/กิจกรรมเพิ่มเติมตาม
โครงสร้างเวลาเรียน ที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด
- 2.1.2 ผู้เรียนต้องมีผลการประเมินรายวิชาพื้นฐาน ผ่านเกณฑ์การประเมิน
ตามที่สถานศึกษากำหนด
- 2.1.3 ผู้เรียนมีผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนในระดับผ่าน
เกณฑ์ การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด
- 2.1.4 ผู้เรียนมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในระดับ
ผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด
- 2.1.5 ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์
การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.2 เกณฑ์การจบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

- 2.2.1 ผู้เรียนเรียนรายวิชาพื้นฐานและเพิ่มเติมไม่เกิน 81 หน่วยกิต
โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 63 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมตามที่สถานศึกษากำหนด
- 2.2.2 ผู้เรียนต้องได้หน่วยกิตตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 77 หน่วยกิต
โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 63 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมไม่น้อยกว่า 14 หน่วยกิต
- 2.2.3 ผู้เรียนมีผลการประเมิน การอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน ในระดับ
ผ่าน เกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด
- 2.2.4 ผู้เรียนมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในระดับผ่าน
เกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด
- 2.2.5 ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์
การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.3 เกณฑ์การจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

- 2.3.1 ผู้เรียนเรียนรายวิชาพื้นฐานและเพิ่มเติม ไม่น้อยกว่า 81 หน่วยกิต
โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 39 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมตามที่สถานศึกษากำหนด
- 2.3.2 ผู้เรียนต้องได้หน่วยกิตตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 77 หน่วยกิต
โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 39 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติม ไม่น้อยกว่า 38 หน่วยกิต
- 2.3.3 ผู้เรียนมีผลการประเมิน การอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน ในระดับ
ผ่านเกณฑ์ การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.3.4 ผู้เรียนมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.3.5 ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

สำหรับการจบการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น การศึกษาเฉพาะทางการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ การศึกษาทางเลือก การศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส การศึกษาตามอัธยาศัย ให้คณะกรรมการของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักเกณฑ์ในแนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับกลุ่มเป้าหมาย

เอกสารหลักฐานการศึกษา

เอกสารหลักฐานการศึกษา เป็นเอกสารสำคัญที่บันทึกผลการเรียน ข้อมูลและสารสนเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่างๆ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เอกสารหลักฐานการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

1.1 ระเบียบแสดงผลการเรียน เป็นเอกสารแสดงผลการเรียนและรับรองผลการเรียนของผู้เรียนตามรายวิชา ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา และผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาจะต้องบันทึกข้อมูลและออกเอกสารนี้ให้ผู้เรียนเป็นรายบุคคล เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) จบการศึกษาคณะมัธยมศึกษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6) หรือเมื่อลาออกจากสถานศึกษาในทุกกรณี

1.2 ประกาศนียบัตร เป็นเอกสารแสดงวุฒิการศึกษาเพื่อรับรองศักดิ์และสิทธิ์ของผู้จบการศึกษา ที่สถานศึกษาให้ไว้แก่ผู้จบการศึกษาคณะมัธยมศึกษา และผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 แบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา เป็นเอกสารอนุมัติการจบหลักสูตร โดยบันทึกรายชื่อและข้อมูลของผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) ผู้จบการศึกษาคณะมัธยมศึกษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) และผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6)

2. เอกสารหลักฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด

เป็นเอกสารที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อบันทึกพัฒนาการ ผลการเรียนรู้ และข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับผู้เรียน เช่น แบบรายงานประจำตัวนักเรียน แบบบันทึกผลการเรียนประจำ

รายวิชา ระเบียบสะสม ไปรับรองผลการเรียน และ เอกสารอื่น ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการนำเอกสารไปใช้

การเทียบโอนผลการเรียน

สถานศึกษาสามารถเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียนในกรณีต่างๆ ได้แก่ การย้ายสถานศึกษา การเปลี่ยนรูปแบบการศึกษา การย้ายหลักสูตร การออกกลางคันและขอกลับเข้ารับการศึกษาคือ การศึกษาจากต่างประเทศและขอเข้าศึกษาต่อในประเทศ นอกจากนี้ ยังสามารถเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ เช่น สถานประกอบการ สถาบันศาสนา สถาบันการฝึกอบรมอาชีพ การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

การเทียบโอนผลการเรียนควรดำเนินการในช่วงก่อนเปิดภาคเรียนแรก หรือต้นภาคเรียนแรก ที่สถานศึกษารับผู้ขอเทียบโอนเป็นผู้เรียน ทั้งนี้ ผู้เรียนที่ได้รับการเทียบโอนผลการเรียนต้องศึกษาต่อเนื่องในสถานศึกษาที่รับเทียบโอนอย่างน้อย 1 ภาคเรียน โดยสถานศึกษาที่รับผู้เรียนจากการเทียบโอนควรกำหนดรายวิชา/จำนวนหน่วยกิตที่จะรับเทียบโอนตามความเหมาะสม

การพิจารณาการเทียบโอน สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

1. พิจารณาจากหลักฐานการศึกษา และเอกสารอื่น ๆ ที่ให้ข้อมูลแสดงความรู้ความสามารถของผู้เรียน
2. พิจารณาจากความรู้ ความสามารถของผู้เรียน โดยการทดสอบด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้ง ภาคความรู้และภาคปฏิบัติ
3. พิจารณาจากความสามารถและการปฏิบัติในสภาพจริง

การเทียบโอนผลการเรียนให้เป็นไปตาม ประกาศ หรือ แนวปฏิบัติ ของกระทรวงศึกษาธิการ

การบริหารจัดการหลักสูตร

ในระบบการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรนั้น หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบในการพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริม การใช้และพัฒนาหลักสูตรให้เป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและ การจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด อันจะส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดอื่น ๆ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษา เป็นตัวกลางที่จะเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดในระดับชาติให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่

การจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา ส่งเสริมการใช้และพัฒนาหลักสูตรในระดับสถานศึกษา ให้ประสบความสำเร็จ โดยมีภารกิจสำคัญ คือ กำหนดเป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียน ในระดับท้องถิ่นโดยพิจารณาให้สอดคล้องกับสิ่งที่มีความต้องการในระดับชาติ พัฒนา สาระ การเรียนรู้ท้องถิ่น ประเมินคุณภาพการศึกษาในระดับท้องถิ่น รวมทั้งเพิ่มพูนคุณภาพการใช้ หลักสูตรด้วยการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาบุคลากร สนับสนุน ส่งเสริม ติดตามผล ประเมินผล วิเคราะห์ และรายงานผลคุณภาพของผู้เรียน สถานศึกษามีหน้าที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษา การวางแผนและดำเนินการใช้หลักสูตร การเพิ่มพูนคุณภาพการใช้หลักสูตรด้วยการ วิจัยและพัฒนา การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร จัดทำระเบียบการวัดและประเมินผล ในการ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาต้องพิจารณาให้สอดคล้อง กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และรายละเอียดที่เขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงาน ต้นสังกัดอื่นๆ ในระดับท้องถิ่นได้จัดทำ เพิ่มเติม รวมทั้ง สถานศึกษาสามารถเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความต้องการของผู้เรียน โดยทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษา

คุณธรรมและจริยธรรม

1. ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม

1.1 ความหมายของคุณธรรม

คำว่าคุณธรรม มีผู้ให้ความหมายต่างๆ กันในวรรณคดีของพุทธคุณวุฒิ ในประเทศไทย และผู้ทรงคุณวุฒิต่างประเทศได้ให้ความหมายต่างๆ กัน ดังนี้

โลว์ (Lowe. 1999 : 17) ให้ทรงคนะว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่สังคมยึดถือ เป็นข้ออ้างอิง

กรมสามัญศึกษา (2544 : 45) ได้ให้ความหมายคุณธรรม หมายถึง สิ่งที่สังคม เห็นว่าถูกต้องดีงาม เป็นความดีที่สะสมอยู่ในตัวของมนุษย์

ประภาศรี สีหอำไพ (2544 : 18) ได้ให้ความหมายของคุณธรรม หมายถึง หลักธรรมที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งของบขั้วดีในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจัดอยู่ในขั้น สมบูรณ์เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2546 : 115) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ถูกกลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม มีประโยชน์และมีโทษน้อย

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 189) ได้กล่าวถึงความหมายของ คุณธรรม ไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพของคุณงามความดี

กล่าวโดยสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ทุกคนเห็นว่าดีงามถูกต้อง มีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ที่เกิดจากจิตใจของทุกๆ คน เป็นสิ่งที่ดีงามควรประพฤติปฏิบัติ ลักษณะเป็นความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ เป็นสิ่งบอกถึงความเจริญและความเสื่อมของสังคม สังคมที่เจริญจะมีคนที่คุณธรรมอยู่มาก มีคุณธรรมสูงมากปฏิบัติตนไม่ให้เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น

1.2 ความหมายของจริยธรรม

คำว่าจริยธรรม มีผู้ให้ความหมายต่างๆ กันในทรรศนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ในประเทศไทย และผู้ทรงคุณวุฒิต่างประเทศได้ให้ความหมายต่างๆ กัน ดังนี้

โฮแกน (Hogan. 1993 : 217) ได้ให้ความหมายจริยธรรมว่าเป็นระบบของ กฎเกณฑ์ สร้างขึ้นเพื่อชี้แนะพฤติกรรมสังคม หรือ พฤติกรรมระหว่างบุคคล

กูด (Good. 1998 : 314) อธิบายความหมายของจริยธรรมว่า การปรับตัว ให้เข้ากับกฎเกณฑ์ หรือ มาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม

โกสลด มีคุณ (2540 : 192) ได้สรุปว่า จริยธรรมหมายถึง การประพฤติปฏิบัติชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรือง และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

บุญมี แผ่นแก้ว (2541 : 169) ได้อธิบายความหมายของจริยธรรมไว้ 2 ลักษณะ คือ จริยธรรมในความหมายกว้างๆ อาจจะรวมไปถึงค่านิยม (Value) คือ สภาพหรือการกระทำ บางประการที่เราเชื่อถ้อยยึดมั่นถือมั่น เพื่อจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของสังคม เพื่อตัวเราเองในฝ่าย ดี เช่น ความซื่อสัตย์สุจริตและอื่นๆ และจริยธรรมในความหมายอย่างแคบ หมายถึง “ศีลธรรม คุณธรรม” อันเป็นธรรมที่ควรประพฤติ (Positive Side) เช่น เบญจศีล เบญจธรรม หิริ โอตตัปปะ อิทธิบาท 4 กุศลกรรมบถ 10 และอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นต้น

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2546 : 113) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งคำว่าระบบนี้ หมายถึงทั้งสาเหตุที่ บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำนั้น ตลอดจนกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เหล่านี้ด้วย

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 216) สรุปความหมายของ จริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง “ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม”

พล แสงสว่าง (2547 : 34) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า “จริย” รากศัพท์ เดิมมาจาก “จร” แปลว่า เดิน หมายถึง “ทางเดิน” เมื่อเข้ากับคนคือ “ทางเดินของชีวิต” หรือ “แนวทางดำเนินชีวิต” เมื่อรวมกับคำว่า “ธรรม” ก็หมายถึง “แนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง”

สรุป จริยธรรม หมายถึง แนวทางหรือหลักการที่นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ ที่ถูกต้องเหมาะสม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้ตนเองและสังคม มีความเจริญอกงาม และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ซึ่งสามารถแบ่งจริยธรรม ออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) จริยธรรมในความหมายกว้างๆ หมายถึง การกระทำบางประการที่ เราเชื่อถือยึดมั่นถือมั่นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ต่อตนเองและสังคม และ 2) จริยธรรม ในความหมายอย่างแคบ หมายถึง ศีลธรรมและคุณธรรม อันเป็นธรรมที่ควรประพฤติ เช่น เบนยงศีล เบนยงธรรม หิริ โอตตปปะ อิทธิบาท 4 กุศลกรรมบถ 10 และอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นต้น ซึ่งบุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำนั้นจะขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติตนของบุคคลเหล่านั้น

1.3 ประเภทของคุณธรรมและจริยธรรม

นักการศึกษาหลายท่านได้จัดประเภทของคุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2546 : 314) ได้แบ่งลักษณะต่างๆ ของมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมและจริยธรรมไว้เป็น 4 ประเภท คือ

1.3.1 ความรู้เชิงคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคม นั้นเกี่ยวกับการกระทำชนิดใดดีควรกระทำ ชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมใด เหมาะสม ความรู้เชิงจริยธรรมนี้จึงอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญา ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา ส่วนใหญ่เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด โดยเฉพาะ ในช่วงอายุ 2-10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมนี้เป็นพิเศษ

1.3.2 ทศนเชิงคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกชอบไม่ชอบ เกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมต่างๆ มากน้อยเพียงใด ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมาก จะสอดคล้องค่านิยมในสิ่งนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทัศนคติแตกต่างไปจาก ค่านิยมของสังคมก็ได้ ทศนคติเชิงจริยธรรมมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรม เพราะรวมเอาความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้นๆ เข้าด้วยกัน ทศนคติเชิงจริยธรรมสมบัติที่จะทำให้ ทำนายได้แม่นยำกว่าความรู้เชิงจริยธรรม

1.3.3 เหตุผลเชิงคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลให้เหตุผล ในการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลดังกล่าวโดยให้ ทราบเหตุผลใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล ซึ่งกระทำบางอย่างอาจขัดกับความรู้สึกของ บุคคลส่วนใหญ่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลและสถานการณ์เป็นสำคัญ

1.3.4 พฤติกรรมเชิงคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดง พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎหมายหรือค่านิยม ในสังคมนั้นพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม และช่วยเหลือ

ผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น พฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ เช่น การโกงสิ่งของเงินทองหรือคะแนน การขโมยและการกล่าวเท็จ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางดีและทางเลวของบุคคลจะส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

เจ็จันท์ จงสถิตอยู่ และรุ่งเรือง สุขาภิรมย์ (2550 : 17) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมคุณธรรมและจริยธรรม ประกอบด้วยลักษณะต่างๆ เหมือนกับพฤติกรรมโดยทั่วไป โดยได้แบ่งองค์ประกอบทางพฤติกรรมจริยธรรมออกเป็น 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความคิด (Cognitive) คือความสามารถในการ ตัดสินใจพิจารณาว่าอะไรถูกต้อง ไม่ถูกต้อง อะไรดี อะไรชั่ว ด้วยการใช้ปัญญาและเหตุผล

2. องค์ประกอบด้านอารมณ์หรือความรู้สึก (Affective) คือ ความนิยม สรัทธา พอใจที่จะทำความดี ความสรัทธาในธรรมะ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เคย ปฏิบัติมาจากการพร่ำสอนของพ่อแม่

3. องค์ประกอบด้านจริยธรรม พฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Conduct) เช่น การปฏิบัติตามศีล 5 โดยปกติแล้วการปฏิบัติจะสืบเนื่องจากอิทธิขององค์ประกอบทั้ง

2 ประการที่กล่าวมาแล้ว แต่อาจมีการกระทำบางอย่าง ซึ่งตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่ชั่วร้ายหรือบีบ คั้นให้บุคคลต้องกระทำ และตกอยู่ภายใต้พลังจิตของบุคคลด้วย ผู้ที่มีพลังจิตเข้มแข็งย่อมชนะสิ่งที่ ชั่วร้ายได้

กล่าวโดยสรุป คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีหรือหน้าที่ อันพึงมีอยู่ในตัวหรือสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็น ไปในทางที่ถูกต้อง ดีงาม ความซื่อสัตย์ ความพอดี ความอดทน ขยันหมั่นเพียร ซึ่งเป็นภาวะนามธรรมอยู่ในจิตใจ และแบ่งออกได้เป็น

4 ประเภท 1) ความรู้เชิงคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมเกี่ยวกับการกระทำดีหรือไม่ดี 2) ทศนเชิงคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกชอบไม่ชอบ เกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมต่างๆ 3) เหตุผลเชิงคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคล ให้เหตุผลในการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง และ 4) พฤติกรรมเชิงคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยม ชมชอบ หรือสร้างความเจริญแก่สังคมประเทศชาติ

2. ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม

2.1 ความเป็นมา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันแก้ปัญหาในด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน เพื่อประเทศชาติจะได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว การปลูกฝังและการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม จึงมีความสำคัญต่อประชาชนและประเทศมาก คุณธรรมที่ทุกคนควรนำมาปฏิบัติมีอยู่ 4 ประการ คือ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 54-56)

2.1.1 การรักษาความสัตย์ ความจริงใจ ต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม

2.1.2 การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์จะความดีนั้น

2.1.3 การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด

2.1.4 การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

ทั้งนี้คุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ หากแต่ละคนพยายามนำมาประพฤติปฏิบัติ และเผยแพร่โดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังคับเกิดความสุจริต และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

2.2 การแก้ปัญหาคุณธรรมจริยธรรม

การแก้ปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนพลเมืองให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศนั้นจะต้องให้การศึกษาแก่ประชาชนพลเมืองนั่นเอง เพราะการให้การศึกษา นอกจากจะฝึกทักษะแล้วยังเป็นการสอนจริยธรรมด้วย กล่าวคือกระบวนการของการศึกษา ครอบคลุมถึงการเลือกค่านิยม และการปลูกฝังค่านิยมที่ต้องการในสังคมด้วย นอกจากนี้เป้าหมายของการจัดการศึกษามุ่งให้คนมีทั้งความรู้และความดี เป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การปลูกฝังและการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพัฒนาประเทศจะสำเร็จไปได้ต้องมีการพัฒนาเยาวชนประเทศให้มีการศึกษา และมุ่งพัฒนาให้เยาวชนของชาติมีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเยาวชนในวันนี้จะเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า ดังนั้นผู้มีส่วนรับผิดชอบ จึงควรตระหนักในการปลูกฝังและส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชน เพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ใน

สังคมได้อย่างเหมาะสมจะได้เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

3. ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่ผ่านมา ได้มุ่งเน้นพื้นฐานการสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นด้วยเหตุผล เพื่อส่งเสริมสร้างให้เกิดคุณลักษณะทางจิตใจ แล้วนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทางพฤติกรรมเป็นหลักสอดคล้องกับทฤษฎีและแนวคิดที่สำคัญ แบ่งเป็น 3 แนวทาง คือ (ประภาศรี สีหอำไพ, 2544 : 29-32)

3.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของบุคคลด (Psychoanalytic Theory) กล่าวถึง จริยธรรมกับมโนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ฝึกชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมนั้น จะมีลักษณะที่พิเศษของแต่ละสังคมที่เรียกว่าเอกลักษณ์เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วสำนึกเกิด หิริ โอตตัปปะ ละอายใจตนเองหรือว่ากลัวต่อการได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้วจึงละเว้นไม่ปฏิบัติอีกโดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุมจากภายนอกเป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับขั้นในการพัฒนาทางจริยธรรม ในลักษณะทฤษฎีเช่นนี้ บทบาทของการศึกษาคือ การพัฒนาทางด้านจิตใจเพื่อส่งเสริมกำลังคนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตามระบบเศรษฐกิจและสังคมต้องการปัจจัยที่สำคัญที่สุด ทั้งนี้การศึกษาเพื่ออบรมฝึกฝนการนำสติปัญญาไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น พยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิตคือความดีคือความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสรภาพ การศึกษาจึงเป็นกิจกรรมของชีวิต ตลอดชีวิต เพื่อชีวิต เป็นความสามารถเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและรู้จักเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน (ประภาศรี สีหอำไพ, 2544 : 29)

3.2 ทฤษฎีเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) อธิบายการเกิดของจริยธรรมว่าเป็นกระบวนการทางสังคมประภคิต (Socialization) โดยการซึมทราบกฎเกณฑ์ต่างๆ จากสังคมที่เติบโตมา รับเอาหลักการเรียนเชื่อมโยงกัน หลักการเสริมแรงและการทดแทนสิ่งเร้า (Stimulus) รับแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นรูปแบบโดยยึดถือว่าการเรียนรู้ คือการสังเกตเลียนแบบจากผู้อื่นใกล้ชิดเพื่อแรงจูงใจ คือเป็นที่รักที่ยอมรับในกลุ่มพวกเดียวกันกับกลุ่มต้นแบบเพื่อเป็นพวกเดียวกัน ในลักษณะเช่นนี้ สถาบันหรือกลุ่มสังคมมีอิทธิพล ต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ สถานศึกษาจะได้รับการคาดหวังจากสังคมอย่างมาก ในการเป็นสถาบันที่ปลูกฝังรูปแบบและเสริมสร้างการเลียนแบบจากตัวอย่างในสังคมให้แก่ นักเรียนพึงระมัดระวังในการสอนเพราะถ้าขาดความสามารถในการอธิบายเหตุผลให้เด็กเลียนแบบใช้อารมณ์และวางอำนาจแทน จะทำให้เด็กรู้สึกเป็นศัตรูต่อผู้ควบคุมพฤติกรรมทุกระดับตั้งแต่บิดา

มารดา ครู ไปจนถึงตำรวจฟิงอบรมให้เด็กรู้จักกับผิชอบชั่วดี รู้ละอายที่ทำให้ชั่วให้รู้จักคิดหา เหตุผลและความสม่ำเสมอในการลงโทษและให้รางวัลเด็ก (ประภาศรี สีหอำไพ. 2544 : 29-30)

นอกจากนี้ แบนดูรา (Bandura. 1997 : 16) ได้อธิบายทฤษฎีการเรียนรู้ทาง สังคมว่าพฤติกรรมทุกอย่างนอกเหนือจากปฏิกิริยาสะท้อนเบื้องต้นเป็นผลมาจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น โดยการที่มนุษย์เรียนรู้ผลที่เกิดตามมา หรือเมื่อกระทำพฤติกรรมใดแล้ว ผลกรรมนี้จะเกิดตามมา เป็นผล เช่นไร การที่จะเรียนความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ก็โดยประสบการณ์ตรง (Direct Experience) และเรียนรู้จากการสังเกต (Observation Learning) การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เช่น การประสบเหตุการณ์ ด้วยตนเองการได้รับผลที่เกิดจากการกระทำต่างๆ ด้วยตนเอง การเรียนรู้ จากสังคม ที่แบนดูรานั้นคือ การเรียนรู้จากแบบอย่าง (Learning Through Modeling Modeling) โดยกระบวนการสังเกตพฤติกรรมและผลกรรมที่ตามมาจากการกระทำของผลอื่น ได้ยิน ได้ฟังคำ บอกเล่า การได้อ่านข่าวสารบันทึกของผู้อื่น ซึ่งเป็นการเรียนรู้ทางอ้อม และจะเป็นข้อมูลที่บุคคล นำมาพิจารณาสำหรับการกระทำพฤติกรรมใหม่มีในโอกาสต่อไป การเรียนรู้จากการสังเกต แบบอย่างมีกระบวนการที่เกี่ยวข้อง 4 กระบวนการ คือ

1. กระบวนการใส่ใจ (Attention Process) การเรียนรู้จากตัวอย่างอาจจะ ไม่เกิดขึ้น ถ้าผู้สังเกตไม่จึรับรู้พฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง การเรียนรู้เกิดขึ้นมากเพียงใดยังขึ้นอยู่กับ ความยากง่ายของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงและความสามารถเรียนรู้ของผู้สังเกตด้วย
2. กระบวนการจดจำ (Retention Process) การจดจำเป็นกระบวนการ สำคัญที่มนุษย์จะสามารถเก็บสะสมประสบการณ์ต่างๆ ไว้ใช้การจดจำในรูปมโนภาพ (Imagine) หรือภาษา (Verbal)

3. กระบวนการกระทำทางกาย (Motor Reproduction Process) เมื่อมนุษย์ มีข้อมูลที่เป็น สัญลักษณ์ อยู่ในความจำแล้ว มนุษย์จะแปลสัญลักษณ์ให้เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม

4. กระบวนการจูงใจ (Motivation Process) มนุษย์จะไม่แสดงพฤติกรรม การเลียนแบบไปทุกอย่าง แม้ว่าเขาจะได้เรียนแล้วก็ตามมนุษย์จะเลียนแบบเฉพาะพฤติกรรมที่เขา สนใจหรือเห็นคุณค่ามากกว่า พฤติกรรมของตัวแบบที่ไม่ได้รับผลบวกหรือถูกลงโทษ ดังนั้น การให้รางวัลหรือเสริมแรงทางบวก เพื่อกระตุ้นให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมแบบเลียนแบบ

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม กล่าวโดยสรุปว่า นักทฤษฎีส่วนมากจะยอมรับว่าจริยธรรมจะถูกปลูกฝังตั้งแต่แต่บุคคลยังเป็นเด็กเสียส่วนมากแม้ว่า ทุกคนจะประสบกับเหตุการณ์ทางสังคมที่ผันแปรเปลี่ยนไปจากเดิมอาจจะทุกคนเปลี่ยนแปลง จริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ได้ แต่นักทฤษฎีทั้งหมดยอมรับว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในวัยเด็กมีผลกระทบต่อ บุคคลได้รุนแรง และมีผลลงทนายว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยผู้ใหญ่

3.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม เกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคลซึ่งมีคุณวุฒิภาวะสูงขึ้นการรับรู้ จริยธรรมก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้ทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรม จริยธรรมมีทฤษฎีต่างๆ ที่ปรากฏขึ้น เพื่อการจัดค่าของการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ดังนี้

3.3.1 ทฤษฎีของ เพียเจต์ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ (Piaget. 1977 : 105 ; อ้างอิงมาจาก ประภาศรี สีหอำไพ. 2544 : 30-31)

- 1) ขั้นตอนจริยธรรม (ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ปี) ยังไม่เกิดจริยธรรมแต่สามารถเรียนรู้จากประสาทสัมผัสและพัฒนาการทางสติปัญญา
- 2) ขั้นเชื่อฟังคำสั่ง (อายุ 2-8 ปี) เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ใหญ่ มีการคิดก่อนปฏิบัติตามคำสั่ง ซึ่งในขณะแรกเริ่มจะไม่คำนึงถึงเหตุผลของคำสั่งนั้น
- 3) ขั้นยึดหลักแห่งตน (อายุ 8-10 ปี) เกิดหลังความคิดพัฒนาการทางสติปัญญาสูงขึ้นตามประสบการณ์ทางสังคม คลายความเกรงกลัวอำนาจภายนอก เริ่มมีความคิดเป็นตัวเองมากขึ้น

3.3.2 ทฤษฎีของโคลเบอร์ก ที่ได้แบ่งการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมออกเป็น 6 ชั้น หรือ 3 ระดับหลัก ดังนี้ (Kohlberg. 1976 : 202; อ้างอิงใน ประภาศรี สีหอำไพ. 2544 : 31-32)

- 1) ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ประกอบด้วย
 - 1.1) การเชื่อฟังและการลงโทษ (2-7 ปี)
 - 1.2) การแสวงหารางวัล (8-10 ปี)
 - 1.3) การทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น
 - 1.4) การทำตามหน้าที่ในสังคม
 - 1.5) การทำตามกฎเกณฑ์และข้อสัญญา
 - 1.6) การยึดในมโนธรรมตามหลักสากล
- 2) ระดับขั้นของจริยธรรม ประกอบด้วย
 - 2.1) ก่อนเกณฑ์ (2-10 ปี) คือ การกระทำตามสิ่งที่ตนต้องการ เป็นใหญ่ หนีการลงโทษ และแสวงหารางวัล
 - 2.2) ตามเกณฑ์ (10-16 ปี) การกระทำตามสังคมระเบียบประเพณี กฎหมาย ศาสนา มีการเลียนแบบ และทำตาม เพื่อให้ผู้อื่นเห็นชอบ ต่อมาจึงคำนึงถึงบทบาทและหน้าที่ของตนในสังคม

2.3) เหนือเกณฑ์ (16 ปีเป็นต้นไป) คือ การวิเคราะห์ด้วยตนเองก่อนตัดสินใจโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น ในส่วนที่เป็นสากลอยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ในสังคมของตน มีจริยธรรมในขั้นสูงสุด

ทั้งนี้การพัฒนาการทางสติปัญญา และคุณธรรม จริยธรรม จะเกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาของแต่ละบุคคลทางด้านร่างกาย สติปัญญาของมนุษย์ ซึ่งผู้มีวุฒิภาวะสูงก็จะสามารถรับรู้คุณธรรม จริยธรรม ได้มาก และต่อเนื่องตามลำดับ ดังนั้นการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน จำเป็นจะต้องวางแผนในการสร้างเสริม และพัฒนาให้เหมาะสมกับวัยและสติปัญญาของนักเรียนแต่ละช่วงวัย

สรุปได้ว่า จากแนวคิดทฤษฎีการทางด้านพัฒนาการทางสติปัญญาด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นคุณสมบัติของความประพฤติกี่สังคมมุ่งหวังให้สมาชิกในสังคมประพฤติปฏิบัติซึ่งได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กทั้งที่บ้าน โรงเรียน เพื่อนฝูงและสังคมจริยธรรมย่อมแบ่งออกได้เป็นด้านความรู้ด้านเจตคติด้านการใช้เหตุผลในการเลือกปฏิบัติและด้านพฤติกรรมและแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมมี 2 แนวความคิดคือพัฒนาการทางสติปัญญาถือว่าจริยธรรมมีพื้นฐานจากการให้เหตุผลทางจริยธรรมและโครงสร้างทางสติปัญญาและต้องอาศัยประสบการณ์และสิ่งเร้าจากสังคมแนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมเชื่อว่าจริยธรรมเป็นผลมาจากความเจริญของพฤติกรรมและอารมณ์ที่เป็นไปตามกฎของจริยธรรมและการพัฒนาจริยธรรมจะต้องอาศัยพื้นฐานทางจิตวิทยาได้แก่การจูงใจและพัฒนาการทางจริยธรรมยังสัมพันธ์กับวัฒนธรรมและจะต้องมีแบบอย่างให้ดูมีการลงโทษเมื่อทำผิดและให้รางวัลเมื่อทำดี

บทบาทการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

บทบาทการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ที่สถานศึกษาต้องปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 เพราะการจัดการศึกษาแก่นักเรียนเป็นการจัดการศึกษาระดับพื้นฐาน ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สำคัญของชีวิตที่พร้อมที่จะหักเหไปในทิศทางที่ดีและไม่ดีได้โดยง่าย ประกอบกับสภาพแวดล้อมทางสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีสถานบริการต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น สวนอาหารภัตตาคาร สนุกเกอร์คลับ ดิสโก้เทค เกมไฟฟ้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมของบุคคลในสังคม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ย่อมได้รับอิทธิพลทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่นักเรียนเหล่านั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ดังนี้

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559 หมวด 4 ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา เกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555 : 17-18)

1. การขยายบริการ การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้กว้างขวาง โดยเฉพาะในชนบท ที่ห่างไกลและชุมชนแออัดในทุกจังหวัด โดยให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกแห่งทั้งของรัฐและท้องถิ่นจัดบริการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา
2. จัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการฝึกปฏิบัติหรือการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม มีเจตคติ และพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนาในชุมชน และสื่อมวลชนร่วมมือกันในการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่เหมาะสม และการชี้แนวทางที่ดีแก่เด็ก และเยาวชนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง
4. พัฒนาระบบการให้การศึกษาและการแนะแนวให้ครอบคลุมด้านวิชาการ อาชีพ อารมณ์ สังคม เพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามถนัดและเรียนอย่างมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 4) กล่าวว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญต่อตนเองและสังคม โดยเฉพาะครูทุกคนตระหนักและมีความรับผิดชอบทั้งด้าน ความประพฤติที่เป็นแบบอย่างตลอดทั้งการเอาใจใส่ดูแล ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กเป็นทั้งคนเก่ง คนดี ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้รับทูลเกล้า ถวายปริญญาคุณฐิติบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ของ 5 สถาบัน ณ ดุสิตศาลัย เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2532 ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า

การสอนคนให้เก่งนี้ถ้าดีเฉพาะบางแง่บางมุม อาจเห็นว่าสอดคล้องต้องกับสมัยเร่งรัด พัฒนาแต่ถ้ามองให้ถี่ถ้วนรอบด้านแล้วจะเป็นการมุ่งสอนคนให้เก่งเป็นเกณฑ์อาจทำให้เกิด จุกบกพร่องต่างๆ ในตัวบุคคลได้ไม่มากก็น้อย ที่สำคัญคือ

1. จุกบกพร่องในความคิดพิจารณาที่รอบคอบและก้าวไกล เพราะใจร้อนเร่งจําทำให้เสร็จ โดยเร็วเป็นเหตุให้การทำงานผิดพลาด ขัดข้อง และล้มเหลว
2. บกพร่องในความนับถือและเกรงใจผู้อื่น เพราะถือว่าตนเป็นเลิศเป็นเหตุให้เย่อหยิ่ง มองข้ามความสำคัญของบุคคลอื่นและมักก่อความขัดแย้งทำลายไมตรีจิตมิตรภาพ ตลอดจนความสามัคคีระหว่างกัน
3. บกพร่องในความมัธยัสถ์พอเหมาะพอดีในการกระทำทั้งปวงเพราะมุ่งหน้าแต่จะทำให้เด่นให้ก้าวหน้า เป็นเหตุให้เห็นแก่ตัวฮาร์ดเอาเปรียบ

4. บทพร่องในจริยธรรมและความรู้จักรับผิดชอบชั่วดี เพราะมุ่งแต่จะแสวงหาประโยชน์เฉพาะตัวให้เพิ่มพูนขึ้น เป็นเหตุให้เกิดความผิดและความชั่วสามารถทุจริตโดยไม่สะดุ้งสะเทือน

ประสาธ อิศรปรีดา (2547 : 55-58) ได้ให้แนวคิดเอาไว้ว่า การพัฒนาคุณธรรมในการจัดการศึกษาด้านจริยศึกษา โรงเรียนและผู้สอนควรปลูกฝังแนวคิดที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดพัฒนาการดังต่อไปนี้

1. การยอมรับความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว ตระหนักเสมอว่าความดีที่คนขึ้นชอบยกย่อง ผลิตผลของความดีนำความสุขมาใช้ (สุโขปุณฺณฺยฺสฺสฺจฺจโย)
2. ถึงหลักสากลในการพิจารณาสภาพการณ์ไกล สามารถนำเกณฑ์การแยกแยะความดี ความชั่ว กำหนดเป็นกฎคุณธรรมให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป
3. ความเข้าใจคุณธรรมซึมซาบอยู่จิตใจ สร้างค่านิยมคุณธรรมที่ถูกต้อง
4. ความต่อเนื่องสัมพันธ์ของระบบที่สร้างเสริมคุณภาพ มีแก่นสารชัดเจน
5. การวิเคราะห์วิจารณ์ความประพฤติได้ด้วยแนวทางของตนเอง
6. การตัดสินใจคุณธรรม เป็นการตัดสินใจว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ

ส่วนบทบาทการส่งเสริมจริยธรรมของโรงเรียนและครูที่สำคัญ คือ (ประสาธ อิศรปรีดา. 2547 : 58-59)

1. ความรู้เรื่องจริยธรรม (Moral Principles)
 - 1.1 เริ่มจากตนเอง (Self)
 - 1.2 การแลกเปลี่ยนผู้อื่น (Exchange)
 - 1.3 ความสัมพันธ์ต่อเนื่อง (Relationship)
 - 1.4 ระบบสังคม (Social System)
 - 1.5 การใช้ประโยชน์และสัญญาประชาคม (Utility And Social Contract)
 - 1.6 หลักมโนธรรมสากล (Universal)
2. คุณค่าของจริยธรรม (Value Clarification)
 - 2.1 การเลือกคุณค่า (Choosing)
 - 2.2 การปฏิบัติตามคุณค่า (Acting)
3. องค์ประกอบของจริยธรรม (Moral Element)
 - 3.1 ระเบียบวินัย (Discipline)
 - 3.2 สังคม (Society)
 - 3.3 อิสรภาพสำนึกมโนธรรมของตนเอง (Autonomy)

สรุปได้ว่า บทบาทการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งที่โรงเรียนต้องดำเนินงาน โดยสังคมยอมรับว่าดี และต้องการจะรับไว้ โดยเห็นว่าการที่คนมีคุณธรรมเป็นสิ่งที่มีความหมาย ทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม ทำให้เป็นสุข สังคมร่มเย็นบังเกิดความก้าวหน้าปัญหาสังคมมีน้อย ผู้คนไม่เบียดเบียน แต่จะเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จึงมีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องดำเนินการในสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความรู้สำนึก ในหน้าที่ของพลเมืองที่ดีเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

การจัดกิจกรรมด้านปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา

จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ซึ่งกำหนดมาตรฐานที่ 1 เกี่ยวกับ ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ไว้ 6 ตัวบ่งชี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แล้วเห็นว่าควรแบ่งคุณลักษณะของคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ดังกล่าวออกเป็น 8 ด้าน โดยแยกคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบออกจากความมีวินัย และแยกความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ออกจากความเมตตากรุณาเพื่อความเหมาะสมในการ วิจัยได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้นและได้เสนอรายละเอียดของแต่ละด้าน ดังนี้

1. ความมีวินัย

1.1 ความหมายของความมีวินัย

วินัย หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อปฏิบัติ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. 2546 : 756)

ฉันทนา ภาคบงกช และคณะ (2543 : 5) ได้กล่าวนิยามว่า วินัย หมายถึง กฎระเบียบ ข้อตกลงที่สังคมกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติเพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ สุข ส่วนการมีวินัย หมายถึง การที่บุคคลปฏิบัติตามกฎระเบียบบังคับ ข้อตกลงที่สังคมกำหนดให้ เพื่อให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ. 2539 6 ; อ้างอิงมาจาก ฉันทนา ภาคบงกช และคณะ. 2533 : 72)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 20) ได้ให้คำอธิบายว่า ความมีวินัย หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการควบคุมตนเองให้กระทำการและปฏิบัติตน ให้อยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับของโรงเรียนในสิ่งที่ดี มีประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

คูัด (อรรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์. 2542 : 8 ; อ้างอิงมาจาก Good. 1998 : 676) กล่าวว่า วินัยในตนเอง หมายถึง การบังคับควบคุมพฤติกรรมของบุคคลไม่ใช้การบังคับ โดยใช้อำนาจภายนอก หากหมายถึงการบังคับโดยใช้อำนาจภายในของบุคคลนั่นเองและ

เป็นอำนาจอันเกิดจากการเรียนรู้หรือการยอมรับคุณค่าอันใดอันหนึ่ง ที่ทำให้บุคคลสามารถควบคุม บังคับพฤติกรรมของตนได้

อรรถวรรณ พาณิชปฐมพงศ์ (2542 : 8) ให้ความหมายว่า ความมีวินัยในตนเอง เป็นลักษณะของการนำตนเองควบคุมหรือบังคับตนเองโดยอาศัยแรงจูงใจที่สัมพันธ์กับอุดมคติที่บุคคลได้สร้างขึ้นสำหรับตนเองให้เป็นไปตามความตั้งใจ

ไมเคิล วินเซนท์ (Vincent Michel, 2001: 42-43) กล่าวว่า วินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลไม่กระทำการใดๆ อันเป็นผลให้เกิดความยุ่งยากต่อตนเองในอนาคตหรือการไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของบุคคลอื่นรวมทั้งหมายถึงการที่บุคคลไม่ยอมทำตามแต่การกระทำนั้น ช่วยให้ความต้องการและสิทธิของบุคคลอื่นได้รับการตอบสนอง หรือการกระทำสิ่งอันเป็นผลให้ผู้นั้นประสบความสำเร็จในอนาคต

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2546 : 60) ได้ให้ความหมายว่า วินัยแห่งตน หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์หรือความประพฤติของตนให้เป็นไปตามที่ตนมุ่งหวังแม้จะมีสิ่งเร้าจากภายนอก เช่น บุคคลอื่นหรือสิ่งเร้าภายในตนเองเช่น อุปสรรคหรือความปรารถนาก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มุ่งหวังไว้

จากเอกสารที่เกี่ยวกับความมีวินัยข้างต้น สรุปว่าความมีวินัย หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมตนเองให้กระทำและปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบหรือทิศทางที่เหมาะสมเป็นไปตามกฎระเบียบของสังคม

1.2 ลักษณะของบุคคลที่มีวินัยในตนเอง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2546 : 59-69) กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเองว่ามีคุณลักษณะดังนี้

- 1.2.1 มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์
- 1.2.2 มีความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสังคม
- 1.2.3 มีความเชื่อมั่นในตนเอง
- 1.2.4 มีความรับผิดชอบสูง
- 1.2.5 มีความสามารถในการชะลอความต้องการ
- 1.2.6 สามารถคาดหวังกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นภายหลัง
- 1.2.7 มีการตั้งเป้าหมายเพื่ออนาคต

จากเอกสารข้างต้น ลักษณะของผู้มีวินัยคือการปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่โรงเรียนหรือสังคมกำหนดขึ้นให้นักเรียนหรือนักศึกษาได้ปฏิบัติตามเพื่อความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนและสังคม

2. ความรับผิดชอบ

2.1 ความหมายของความรับผิดชอบ

ฟลิปโป (Flippo, 1966 : 122) ได้สรุปความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่าเป็นความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ และความสำเร็งนี้เกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการคือ พันธะผูกพัน หน้าที่การงาน และวัตถุประสงค์

บราวเน (ดาวน์ภา กิตติสาโร. 2546 : 30 อ้างอิงมาจาก Browne, 1992 : 58) ได้สรุปองค์ประกอบของความรู้สึกรับผิดชอบว่ามีดังนี้ คือ ความไว้วางใจได้ ความคิดริเริ่ม ความไม่ทอดย้อต่ออุปสรรค ทำงานแข่งขัน มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความปรารถนาที่จะทำได้ดีกว่าเดิม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 21) ได้ให้คำอธิบายความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า เป็นการแสดงออกของนักเรียนในลักษณะของการมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเอาใจใส่และเต็มความสามารถ ติดตามผลงานที่ได้ทำแล้วเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เป็นผลสำเร็จ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติงานของตนเองทั้งด้านดีและไม่ดีตลอดจนตรงต่อเวลา

2.2 ประเภทและพฤติกรรมของผู้มีความรับผิดชอบ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2539 : 42-121) ได้เสนอความหมายของความรับผิดชอบและลักษณะโครงสร้างของพฤติกรรมไว้ทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน คือ กลุ่มผู้บริหารและกลุ่มสื่อมวลชนได้แบ่งโครงสร้างลักษณะความรับผิดชอบออกเป็น 3 ด้านคือ

2.2.1 ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง รู้จักหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ให้ลุล่วงอย่างดีที่สุดโดยทำงานในหน้าที่ของตนให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพและทันเวลากำหนด ฝึกให้เป็นคนตรงต่อเวลาอยู่เป็นนิจ

2.2.2 ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง รู้จักฐานะและหน้าที่ของตนที่มีครอบครัวโดยสามารถปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมแก่ฐานะและหน้าที่ของตนในครอบครัว และร่วมกิจกรรมของครอบครัว

2.2.3 ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง รู้จักฐานะและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

ไม่ละเลยที่จะเสียประโยชน์ส่วนตนและการกระทำในสิ่งที่จะรักษาหรือยังให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมจากความหมายและพฤติกรรมความรับผิดชอบที่ได้กล่าวแล้ว สรุปได้ว่าประเภทและพฤติกรรมของความรับผิดชอบแบ่งได้ดังนี้

1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง ได้แก่

1.1) ระวังรักษาสุขภาพและสามารถจัดการเครื่องอุปโภคบริโภค

ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

1.2) ตั้งใจเล่าเรียน หมั่นหาความรู้ ขยันขันแข็งและอดทนต่อ

อุปสรรค

1.3) ประพฤติตนเหมาะสม ปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้และ

มีความสามารถควบคุมตนเองได้

1.4) มีความเชื่อมั่นในตนเอง ตรงต่อเวลา พึ่งตนเองและมีลักษณะ

เป็นผู้นำ

1.5) ยอมรับการกระทำของตัวเอง ตลอดจนรักษาสิทธิของตัวเอง

1.6) มีความประหยัดและรอบคอบ

2) ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่

2.1) ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง

2.1.1) ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม ช่วยรักษาสมบัติส่วนรวม

2.1.2) ให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม เมื่อเห็นสิ่งที่เป็น

เป็นอันตราย ช่วยแก้ตามความสามารถ

2.1.3) ช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม รู้จักหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่เป็น

พลเมืองดี

2.1.4) มีความซื่อสัตย์

2.2) ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อครอบครัว

2.2.1) เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ปกครอง

2.2.2) ช่วยเหลือภารกิจตามสมควรแก่โอกาส

2.2.3) ไม่นำความเดือดร้อนมาให้ ช่วยรักษาเกียรติชื่อเสียงของ

ครอบครัว

2.3) ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ครู-อาจารย์

2.3.1) สนใจบทเรียน เคารพเชื่อฟังครู ปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎ

ข้อบังคับของโรงเรียน

2.3.2) ช่วยเหลือภารกิจตามควรแก่โอกาส ช่วยเหลืองานโรงเรียนตามความสามารถช่วยรักษาความสะอาดบริเวณโรงเรียน ถนอมของใช้ในโรงเรียนไม่ทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน

2.3.3) รักษาชื่อเสียงของโรงเรียน

2.4) ความสำนึกในความรับผิดชอบเพื่อน

2.4.1) ช่วยค้ำเตือนแนะนำเมื่อเห็นเพื่อนทำผิด ช่วยเหลือเพื่อนตามความถูกต้อง

2.4.2) ให้อภัยเมื่อเพื่อนทำผิด ไม่เอาเปรียบและรังแกซึ่งกันและกัน

2.4.3) เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

3. ความซื่อสัตย์สุจริต

3.1 ความหมายของความซื่อสัตย์สุจริต

กรมวิชาการ (2541 : 60) อธิบายความซื่อสัตย์ว่า เป็นจริยธรรมที่เน้นความซื่อตรงต่อตนเองหน้าที่การงาน คำมั่นสัญญา แบบแผน กฎหมาย และความถูกต้องดีงาม ลักษณะพฤติกรรม ได้แก่ 1. ซื่อตรงต่อเวลา 2. ซื่อตรงต่องานที่ตนเองกำหนดไว้ 3. ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเอง 4. ซื่อตรงต่อคุณธรรมที่ยึดถือปฏิบัติ 5. ซื่อตรงต่อการนัดหมาย 6. ซื่อตรงต่อการให้สัญญา 7. ซื่อตรงต่อทรัพย์สินผู้อื่น 8. ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานของผู้อื่น 9. ซื่อตรงต่อระเบียบแบบแผนประเพณี 10. ซื่อตรงต่อกฎหมายที่เกี่ยวกับสังคม 11. ซื่อตรงต่องานที่ได้รับมอบหมาย 12. ซื่อตรงต่อข้อมูลปัจจุบัน โดยรู้จักจำแนกข้อมูลและค่าประเมินของผู้อื่นได้เป็นอย่างดี 13. ซื่อตรงมีความยุติธรรม

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 286) ได้ให้ความหมายของคำว่าซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง ความจริงใจ ความซื่อตรงทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อหน้า และลับหลังผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 22) ได้ให้คำอธิบายว่าซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การพูดแต่ความจริง ไม่พูดเท็จหรือพูดเกินความจริง ไม่ลัทธิขโมย ไม่คดโกง ไม่หลอกลวงตนเองและผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง กล่าวรับความจริงทั้งถูกและผิด ปฏิบัติตามคำพูดหรือข้อตกลงที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่าผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตย่อมเป็นที่เชื่อถือของคนทั่วไปและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ใครๆก็อยากคบด้วย ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็จะมีคามองจากคำพูด กล่าวทำอย่างเปิดเผย

3.2 วิธีปฏิบัติตนให้เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต

3.2.1 ตั้งปณิธานไว้ในใจว่าจะเป็นผู้ที่มีความจริงใจ พุดจริงทำจริงแล้วทำตามที่ตั้งตั้งปณิธานไว้

3.2.2 เมื่อรับปากใครแล้วต้องปฏิบัติตามที่ได้ให้วาจาไว้ ถ้ามีเหตุที่ทำให้เราไม่สามารถปฏิบัติตามได้ จะต้องชี้แจง และแสดงเหตุผลให้แจ่มชัด

3.2.3 พุดความจริงเสมอเมื่อทำผิดก็ยอมรับผิดอย่างกล้าหาญ ต้องไม่โยนความคิดของตนให้คนอื่น หรือปิดความรับผิดชอบ

3.2.4 รับผิดชอบงานในหน้าที่ของตน

3.2.5 ไม่โลภ ไม่อยากได้ของคนอื่น

4. ความเมตตากรุณา

4.1 ความหมายของความเมตตากรุณา

มีผู้ให้ความหมายของความเมตตากรุณาไว้แตกต่างกันดังนี้

พระศรี สุธetikวี (2527 : 149-151) ได้ให้ความหมายของเมตตากรุณาไว้ว่า เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ความเอื้อโยปรารถนาให้สัตว์ทั้งปวงมีความสุข กรุณา คือ ความสงสาร ต้องการช่วยให้ผู้อื่นที่ได้รับทุกข์ให้พ้นทุกข์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 22) ได้ให้คำอธิบายไว้ว่าความเมตตากรุณา คือ การที่นักเรียนแสดงความรักปรารถนาดีต่อผู้อื่น โดยการช่วยเหลือด้วยกำลังกาย กำลังใจ กำลังความคิด รู้จักให้อภัย

ชม ภูมิภาค (2539 : 8-9) กล่าวว่าเมตตากรุณาแยกออกได้ 2 อย่างคือ เมตตา กับ กรุณา เมตตา มีความหมายถึงความรักใคร่ปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข เป็นความรู้สึกในด้านความรัก เมื่อเกิดความรักก็ย่อมปรารถนาดี มีความเป็นห่วง กล่าวไว้ในอนาคตเขาจะไม่เป็นสุข อยากให้เขาเป็นสุขมีความสำเร็จในชีวิต กรุณา คือ ความสงสารเมื่อเห็นผู้ตกทุกข์ได้ยาก ก็อยากช่วยให้เขาพ้นทุกข์ เช่น เห็นคนเจ็บก็อยากให้เขาหายเจ็บ เห็นคนหิวก็ช่วยให้อาหาร เห็นคนขาดแคลนเสื้อผ้าก็หาเสื้อผ้าไปบริจาคเพื่อให้เขาพ้นทุกข์เนื่องจากความหนาว

กรมการศาสนา (2551 : 3-9) ได้ให้ความหมายของความเมตตากรุณาไว้ว่า เมตตา แปลว่าความรักใคร่ปรารถนาดีที่จะให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญหรือได้รับความสำเร็จ สมปรารถนาเมตตาที่แผ่ไปภายในขอบเขตที่จำกัดภายในวงแคบ เช่น บิณฑบาตเมตตาต่อบุตร ธิดา ครูอาจารย์มีความเมตตาต่อศิษย์พระมหากษัตริย์ทรงมีความเมตตาต่อประชาชนภายใต้ปกครองเหล่านี้เรียกว่าเมตตาพรหมวิหาร ส่วนเมตตาที่แผ่ไปโดยไม่จำกัดขอบเขต กล่าวคือเมตตาความรักใคร่ปรารถนาดีที่แผ่ไปยังสรรพสัตว์ในสากลจักรวาล เช่น การแผ่ความรักความปรารถนา

ดีไปว่า ขอบรรดาสรรพสัตว์ทั้งปวงผู้เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ด้วยกันทั้งสิ้น จงอย่ามีเวร จงอย่ามีภัย จงอย่าพยายามปองร้ายซึ่งกันและกันเลย จงบริหารตนให้มีความสุข รักษาตนให้ปลอดภัย อย่างนี้เรียกว่า เมตตาอัปมัญญา คือแผ่ไปโดยมิได้จำกัด เช่นสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีเมตตาต่อสัตว์โลกทั้งผองอย่างเสมอกัน ความกรุณาเป็นภายในขอบเขตจำกัด อยู่แต่ในสังคมของคนบางประเภท เช่นพ่อแม่มีความกรุณาต่อลูกครูอาจารย์มีความกรุณาต่อศิษย์ พระเจ้าแผ่นดินมีความกรุณาต่อไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเหล่านี้เรียกว่ากรุณาพรหมวิหาร ส่วนความกรุณาที่แผ่ไปโดยไม่จำกัดขอบเขต เช่น พระพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณาต่อสัตว์โลกทั้งผองเรียกว่า อัปมัญญา (กรมการศาสนา. 2551 : 7-8)

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ความเมตตากรุณา คือ ความรู้สึกหรือการกระทำเกี่ยวกับวาทะที่เหมาะสมและแสดงความเป็นมิตรแท้ ความรู้สึกหรือการกระทำด้านต่างๆ

4.2 พฤติกรรมที่แสดงถึงความเมตตากรุณา

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 146-157) ได้กล่าวถึงขอบข่ายผู้ที่มีความเมตตาไว้ว่ามีลักษณะดังนี้

- 4.2.1 ไม่ฆ่า ทูตตี ตัด จำลอง หรือทำร้ายด้วยลักษณะต่างๆ
- 4.2.2 ไม่ข่มขู่ ดูหมิ่น เสียดสี พุดจาด้วยความกริ้วโกรธเคียดแค้น
- 4.2.3 ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน
- 4.2.4 ช่วยพูดปลอบใจเมื่อผู้อื่นได้รับความลำบากเดือดร้อน
- 4.2.5 ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้ถูก
- 4.2.6 มีความสนใจเมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์
- 4.2.7 แผ่เมตตาให้ แม้ผู้อื่นทำให้เดือดร้อน
- 4.2.8 มีอาการทางกาย วาจา ที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ นุ่มนวล

จากคุณลักษณะของความเมตตากรุณาที่ผ่านมาสรุปลงได้ว่าลักษณะของผู้ที่มีความเมตตากรุณา คือ ไม่ฆ่า ข่มเหง รังแก ตลอดจนทำร้ายด้วยลักษณะต่างๆ ต่อมนุษย์และสัตว์ เสียดสละทรัพย์สินส่วนตนให้กับผู้ที่ขาดแคลนและมีความจำเป็นว่า ช่วยเหลือแก่ผู้ถูกผู้อื่น มีอาการทางกาย วาจา ที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ นุ่มนวล ไม่ข่มขู่ ดูหมิ่น เสียดสี พุดจาด้วยความกริ้วโกรธเคียดแค้น

5. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

5.1 ความหมายของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

เลมโบ (Lembo. 1997 : 70 -73) ได้ให้ความหมายของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไว้ว่าความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นลักษณะของบุคคลที่จะแสดงความต้องการและความเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในสถานการณ์ที่พบในชีวิตประจำวัน ความต้องการดังกล่าวเกิดจากความบังเอิญและบุคคลนั้นเรียนรู้ด้วยตนเอง

รุ่งรัตน์ ไกรทอง (2544 : 29-30) ได้กล่าวถึงความเอื้อเฟื้อว่า ความเอื้อเฟื้อหมายถึง ความรู้สึกอย่างหนึ่งในตัวบุคคลที่ไวต่อความต้องการบุคคลอื่น เมื่อได้พบกับสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกดังกล่าว บุคคลจะแสดงพฤติกรรมในทางที่ดีโดยการเสียสละ กำลังกาย สิ่งของ เวลา หรือความสุขส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือและทำประโยชน์ให้ผู้อื่นได้รับความสุขพ้นจากความลำบาก หรือให้ในสิ่งที่เขาต้องการ และได้ให้ความหมายของความเอื้อเฟื้อไว้ว่า ความเอื้อเฟื้อเป็นพฤติกรรมใด ที่แสดงว่าบุคคลคำนึงถึงและเสียสละเพื่อผู้อื่น เพื่อให้ผู้อื่นได้ในสิ่งที่เขาต้องการ โดยไม่คำนึงถึงความสุขและความทุกข์ของตัวเองที่จะเป็นผลจากการช่วยเหลือ

กรมการศาสนา (2551 : 28) ได้ให้ความหมายของความเอื้อเฟื้อไว้ว่า ความเอื้อเฟื้อหมายถึงการแสดงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วยกาย วาจา ตลอดจนการให้ปันวัตถุสิ่งของไม่ใจแคบเห็นแก่ตัว

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 24) ได้ให้คำอธิบายไว้ว่าเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คือการที่นักเรียนมีน้ำใจแบ่งปันทรัพย์สิน สิ่งของ ให้เวลา ให้โอกาสแก่ผู้อื่น และมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม

จากความหมายของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่คือ พฤติกรรมของนักเรียนในการช่วยเหลือครูและเพื่อนนักเรียนด้วยความเต็มใจ มีน้ำใจแบ่งปันทรัพย์สินสิ่งของ หรือให้เวลาและให้โอกาสแก่ผู้อื่น มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม

5.2 ชนิดของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

รุ่งรัตน์ ไกรทอง (2544 : 29-30) แบ่งความเอื้อเฟื้อออกเป็น 2 ประเภทคือ

5.2.1 Normative Altruism เป็นความเอื้อเฟื้อที่ผู้กระทำความต้องการผลตอบแทนเป็นการทำตามมาตรฐานของสังคม ผู้กระทำความต้องการรางวัลทางสังคม เช่น คำชมเชย และโดยทั่วไปผู้กระทำมักจะไม่ต้องเสียภัย และถ้าจะได้รับความลำบากจากการกระทำก็น้อยมาก

5.2.2 Autonomous Altruism เป็นความเอื้อเฟื้อที่กระทำโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นการกระทำเพราะความเห็นใจ ทำด้วยความเต็มใจ เพื่อความดีในแง่ของจริยธรรมโดยแท้จริง แม้ว่าผู้กระทำจะต้องเสี่ยงภัยอันตรายหรือได้รับความลำบากจากการช่วยเหลือผู้อื่น

นอกจากนี้ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยังได้แบ่งชนิดของความเอื้อเฟื้อเพื่อนำได้ ดังนี้ (รุ่งรัตน์ ไกรทอง. 2544 : 31-32)

1. ทางกาย ได้แก่ ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยกำลังกายในการช่วยทำธุรกรรมงานให้การสงเคราะห์เท่าที่กำลังจะช่วยให้ด้วยความยินดีเต็มใจ แม้งานเล็กน้อย
2. ทางวาจา ได้แก่ ช่วยเหลือให้คำแนะนำ ช่วยเจรจาเอาเป็นธุระให้สำเร็จประโยชน์ เพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ผู้อื่น และช่วยพูดปลอบใจเมื่อเพื่อนฝูงได้รับความลำบากเดือดร้อน

3. ทางกำลังสติปัญญา ได้แก่ ช่วยแสดงความคิดเห็นช่วยแก้ปัญหาเดือดร้อน ช่วยคิดหาแนวทางที่ถูกต้องที่ชอบ และช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อื่นตามกำลังสติปัญญาของตน

4. ทางใจ ควรฝึกจิตใจของตนเองให้รู้จักเห็นใจผู้อื่น มนุษย์เราย่อมมีความทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น ถึงแม้ว่าเราจะเห็นว่าผู้มีความทุกข์นั้นได้ก่อให้เกิดตนเองก็ไม่ควรสมน้ำหน้าหรือกล่าว ขำเติมเขา ควรให้อภัยในความคิดของผู้อื่นเสมอ ไม่อาฆาตจองเวร

สรุปว่าความเอื้อเฟื้อเพื่อนำในแต่ละชนิด แสดงออกเป็นพฤติกรรมได้ดังนี้

1. ความเอื้อเฟื้อเพื่อนำทางกาย
 - 1.1 ช่วยหิ้วหรือถือของหนัก
 - 1.2 ช่วยจูงคนข้ามถนน
 - 1.3 สละที่นั่งบนรถประจำทาง
 - 1.4 ช่วยเหลือบุคคลที่ได้รับอุบัติเหตุ
 - 1.5 ช่วยทำประโยชน์ให้แก่โรงเรียน เช่น ช่วยทำงานในห้องสมุด
 - 1.6 ทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน วัด
2. ความเอื้อเฟื้อเพื่อนำทางวาจา
 - 2.1 พูดจาปลอบโยนเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์
 - 2.2 บอกทางให้กับผู้ที่ไม่รู้จักไปถึงที่หมายได้
 - 2.3 พูดจาว่ากล่าวตักเตือนเพื่อนด้วยความจริงใจ
 - 2.4 ช่วยเหลือให้คำแนะนำ

- 2.5 ช่วยเจรจาเป็นธุระให้ได้ผลสำเร็จ
3. ความเอื้อเฟื้อต่อผู้ผ่านทางสติปัญญา
 - 3.1 ช่วยแสดงความคิดเห็น
 - 3.2 ช่วยแก้ปัญหาคความเดือดร้อน
 - 3.3 ช่วยหาแนวทางที่ถูกต้อง
 - 3.4 ช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้กับบุคคลอื่น
 - 3.5 รายงานข่าว เล่าประสบการณ์
4. ความเอื้อเฟื้อต่อผู้ผ่านทางใจ
 - 4.1 รู้สึกสงสารบุคคลที่มีความทุกข์
 - 4.2 ไม่สมน้ำหน้าหรือกล่าวซ้ำเติมบุคคลที่ผิดพลาด
 - 4.3 เอาใจใส่และสังเกตความรู้สึกของบุคคล
 - 4.4 สนใจทุกข์สุขของบุคคลอื่น
 - 4.5 ให้อภัยในความผิดพลาดของผู้อื่น

6. ความประหยัด

6.1 ความหมายของความประหยัด

มีผู้กล่าวถึงความประหยัดในลักษณะต่างๆ กัน ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 146-147) ได้กล่าวถึงขอบข่ายผู้ที่มีความประหยัดว่ามีลักษณะดังนี้

1. การประหยัดเวลา ได้แก่ การรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ให้เหมาะกับกาลเทศะ รู้คุณค่าของเวลา มียอมให้เวลาหมดเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ แต่นำมาให้เป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ในการหาความรู้ ในการสร้างความคิด ในการสร้างสมรรถภาพ ในการสร้างอำนาจในการสร้างทรัพย์

2. การประหยัดทรัพย์ ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องและเหมาะสม
ได้แก่

- 2.1 พยายามจ่ายทรัพย์เท่าที่จำเป็น ให้สมควรแก่อัตรา
- 2.2 การรู้จักกำหนดรายจ่ายให้พอเหมาะพอควรแก่กำลังทรัพย์
- 2.3 การรู้จักเก็บรวบรวมรายได้อันสมควรเก็บไว้เป็นทุนสำรอง
- 2.4 ทำทรัพย์ที่มีอยู่ให้เจริญงอกงาม
- 2.5 คุ้มครองรักษาให้ปลอดภัย
- 2.6 บุรณะของเก่าอันควรบูรณะให้กลับไปใช้ประโยชน์ได้ใหม่

2.7 ใช้จ่ายและถนอมของใช้และทรัพย์สินให้คงคุณค่าและประโยชน์
นาน

2.8 รู้จักทำของใช้เอง อย่าคิดแต่จะซื้อหรือจ้างเขาทำรำไป

2.9 ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ้งเฟ้อให้หมดเปลืองโดยเปล่าประโยชน์

2.10 ไม่บำรุงบำเรอความสุขสนุกจนเกินไป

2.11 ขยันหาทรัพย์สินใหม่มาเพิ่มเติม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 2-4) ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า ประหยัด หมายถึง การที่นักเรียนใช้ทรัพย์สินและสิ่งของ ทั้งของตนเองและส่วนรวมอย่างคุ้มค่าตามความจำเป็น เลือกซื้อสิ่งที่มีประโยชน์ สิ่งจำเป็น และรู้จักเก็บออม
ทวีรัสมิ์ ธนาคม (2531 : 28) ได้นิยามการประหยัดว่าคือการใช้ทรัพยากรทำสิ่งเล็กน้อยที่สุดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และใช้ทุกสิ่งทุกอย่างให้คุ้มค่า

กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 66-81) ได้ให้ความหมายของการประหยัดและออมว่าหมายถึง การรู้จักออมทรัพย์สิน เวลา ทรัพยากรทั้งส่วนตัวและสังคมตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่ส่วนตัวและสังคม

จากความหมายของการประหยัดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความประหยัดคือพฤติกรรมด้าน การประหยัดเงิน หมายถึง การรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด เหมาะกับรายรับ มีการออม ชัยยังความต้องการของตนอันมีผลทำให้ใช้เงินอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมการประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักวางแผนเวลาของตนเองและใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียน ทำแบบฝึกหัด หากความรู้เพิ่มเติม ใช้เวลาในการนอน การทำงานอดิเรก ช่วยเหลืองานบ้าน ชุมชนและสังคม การประหยัดสิ่งของเครื่องใช้ หมายถึงการรู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้ของคนและส่วนรวมให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด ได้แก่ การประหยัดไฟฟ้า น้ำประปา ของส่วนรวมรักษาซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ให้ใช้งานได้อยู่เสมอ

6.2 แนวทางปฏิบัติที่แสดงถึงการประหยัด

แนวทางปฏิบัติที่แสดงถึงการมีค่านิยมพื้นฐานด้านการประหยัดและอดออมตามประกาศของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้วางแนวทางการปฏิบัติที่แสดงถึงการมีค่านิยมพื้นฐานด้านการประหยัดและอดออมไว้ ดังนี้ (สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2539. : 50-51)

6.2.1 มีความเป็นอยู่เรียบง่าย

6.2.2 มีความพอดีในการบริโภค ละเว้นการฟุ้งเฟ้อที่เกินความสามารถ

- 6.2.3 ใช้ทรัพยากรและเวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด
- 6.2.4 คำนึงถึงฐานะและเศรษฐกิจ คิดก่อนจ่ายและใช้เท่าที่จำเป็น
- 6.2.5 ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยหรือตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินไป
- 6.2.6 จัดงานพิธีต่างๆ โดยใช้เท่าที่จำเป็น
- 6.2.7 เพิ่มพูนทรัพย์ด้วยการเก็บและนำไปทำให้เกิดประโยชน์
- 6.2.8 รู้จักใช้ ดูแลรักษาและบูรณะทรัพย์ ทั้งของตนเองและส่วนรวม
- 6.2.9 วางแผนการใช้จ่ายให้รอบคอบ มีสัดส่วนและออมไว้บ้างตาม

สมควร

จากแนวปฏิบัติที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การประหยัดเป็นพฤติกรรมในเรื่อง การรู้จักใช้และบำรุงรักษา ทรัพย์สินเงินทอง สิ่งของเครื่องใช้ เวลา ทรัพยากรธรรมชาติ และ การดำรงชีวิตเหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่

7. ความกตัญญูทศเวท

7.1 ความหมายของความกตัญญูทศเวท

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายว่า กตัญญู หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำให้ผู้รู้คุณท่าน

กนก จันทร์ขจร (2553 : 517) ความกตัญญูทศเวท คือ ความเป็นผู้รู้อุปการะที่ผู้อื่นกระทำแก่ตน และหาโอกาสตอบแทนอยู่เสมอ

พระมหาเถรลีลย กิตติปาโล (2536 : 109) กตัญญู หมายถึง รู้อุปการะที่ท่านทำให้ผู้รู้คุณท่าน

พระพุทธวรญาณ (2538 : 49) กตัญญูทศเวท แปลใจความว่า รู้จักความดีของท่าน คือ เมื่อได้รับการช่วยเหลือจากผู้ใดหรือจากสิ่งใดจะโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม แล้วถ้าการช่วยเหลือนั้นได้เมื่อมีโอกาสก็ตอบแทนด้วยตระหนักในพระคุณนั้น

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (2539 : 449) ได้กล่าวว่า คนกตัญญูเป็นคนซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อผู้มีคุณ เมื่อได้รับอุปการะจากผู้ใดแล้วเป็นไมลืมน้ำที่ของคนที่ต้องรู้คุณ และสนองคุณนั้นด้วยน้ำใจ ซื่อสัตย์ และชักนำคนอื่นให้นิยมยินดีทำความดีเช่นนั้นด้วย

พระสมชาย ฐานวุฑโฒ (2541 : 224) ให้ความหมายว่า ความกตัญญู หมายถึง การรู้จักบุญคุณ อะไรก็ตามที่เป็นบุญหรือคุณต่อตนแล้ว ก็ตามระลึกนึกถึงด้วยความซาบซึ้งไม่ลืมนเลย ความเป็นผู้มีใจความกระจำ มีสติปัญญาบริบูรณ์ รู้อุปการคุณที่ผู้อื่นกระทำแล้ว

แก่ตน

พระมหาวีระ ถาวโร (ม.ป.ป. : 104) กตัญญูกตเวที แปลว่า รู้คุณ เป็นอันว่า คนที่รู้คุณคน หรือคนที่รู้คุณสัตว์ หรือว่าสัตว์รู้คุณคน เป็นผู้มีความสุขอย่างสูงสุด คนที่รู้คุณคน รู้แล้วก็ตอบแทนทั้ง พ่อ แม่ ผู้ให้เลือดเนื้อ ชีวิต ครูอาจารย์ ผู้สอนเราให้ความรู้เรา หรือคนที่เคย สงเคราะห์เรา เราก็ควรตั้งใจสนองความดีตอบแทนท่าน

สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 25) ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า กตัญญูกตเวที หมายถึงการที่นักเรียน แสดงออกถึงความสำนึกในบุญคุณของผู้มีพระคุณ หาโอกาสตอบแทนบุญคุณอย่างเต็มใจ เช่น การเคารพเชื่อฟัง ช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระงาน ปฏิบัติ ตามคำแนะนำและหรือการอบรมสั่งสอนของผู้มีพระคุณ

สรุปได้ว่าความกตัญญูกตเวที หมายถึง การสำนึกในบุญคุณของผู้มีพระคุณ หาโอกาสตอบแทนบุญคุณอย่างเต็มใจ เช่น การเคารพเชื่อฟัง ช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระงาน ปฏิบัติ ตามคำแนะนำอบรมสั่งสอนของผู้มีพระคุณ

7.2 ประเภทของความกตัญญูกตเวที

พระมหาเถรชัย กิตติปาโล (2536 : 109) สิ่งที่ควรกตัญญู ได้แก่

7.2.1 กตัญญูต่อบุคคล เช่น พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ มารดา บิดา บุคคลเหล่านี้ควรระลึกถึงคุณท่านอยู่เสมอ .

7.2.2 กตัญญูต่อสัตว์ เช่น สัตว์ที่ช่วยเราทำนาทำไร่ ควรปล่อยให้พักผ่อน ตามโอกาส

7.2.3 กตัญญูต่อสิ่งของ เช่น หนังสือธรรมะ หนังสือที่ให้ความรู้ เป็นต้น

7.2.4 กตัญญูต่อบุญ เช่น รู้คุณค่าของบุญที่ให้เราได้เกิดเป็นมนุษย์

7.2.5 กตัญญูต่อตนเอง เช่น การที่เราได้ทำกิจการทุกอย่างได้ก็เพราะอาศัย ร่างกาย ฉะนั้นควรถนอมร่างกายไว้

พระพุทธวรญาณ (2538 : 49) แยกความกตัญญูออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. กตัญญูต่อวัตถุ หมายถึงสิ่งของเครื่องใช้ หรือต้นไม้บ้านเรือน ตลอดจนประเทศชาติ ศาสนา เมื่อได้รับความร่มเย็นเป็นสุขจากสิ่งใด ก็รู้คุณสิ่งนั้น แล้วหา โอกาสตอบแทนตามความเหมาะสม

2. กตัญญูต่อบุคคล คือ ใครก็ตามที่ได้ทำความดีแก่เรา ก็จดจำได้และ สำนึกในบุญคุณนั้นอยู่เสมอ เมื่อสบโอกาสก็ตอบแทนทันที เช่น พ่อแม่ หน้าที่ของลูกคือควรบูชา ท่านเสมอ

3. กตัญญูต่อตนเอง การกตัญญูต่อตนเองจะเป็นแรงส่งให้คนทำดีมากขึ้น เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ควรภูมิใจและทำตนให้สมค่า ด้วยการสร้างความคิด คือวัยเด็กก็เร่ง

ศึกษาหาความรู้ วิทยุหนุ่มสาวก็ประกอบวิชาชีพให้เป็นหลักฐานเพื่อความอยู่ดีกินดีของครอบครัว วิทยุชราที่ควรทำบุญให้มาก

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (2539 : 450) ได้ประมวลลักษณะกตัญญูที่ควรปฏิบัติ ได้ 3 ประเด็น คือ

1. กตัญญูต่อบุคคล บุคคลที่ผู้กตัญญูควรจะกตัญญูรู้คุณและสนองคุณต่อนั้น โดยชั้นสูงก็คือ พ่อแม่ ครู อุปัชฌาย์อาจารย์ พระมหากษัตริย์ และพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
2. กตัญญูต่อสัตว์ สัตว์ที่มีคุณ เช่น ช้าง ม้า โค กระบือ ที่ใช้เป็นพาหนะเทียมลากเข็นหรือไถนา คนกตัญญูขอมรู้คุณของสัตว์ที่ตนได้อาศัยแรงงาน ไม่ประพฤติกินเนื้อ ไถ่แกมมัน ใช้ด้วยความกรุณาปราณี ขณะใช้ไม่เข่นตีมันจนเหลือเกิน ไม่ใช่กินกำลังของมัน ไม่ปล่อยให้หิวอดอยากอดโรยบำรุงมันให้เป็นสุข
3. กตัญญูต่อสิ่งที่ไม่มีความวิญญาน

สมภพ ชีวรัฐพัฒน์ (2542 : 168) ประเภทของสิ่งที่ควรกตัญญู แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. กตัญญูต่อบุคคล ได้แก่ พระพุทธเจ้า บิฑามารดา ครูอาจารย์ และบุคคลอื่น ที่มีพระคุณต่อเรา ไม่ว่าจะมากหรือน้อย ต้องติดตามระลึกถึงพระคุณด้วยความซาบซึ้งและหาโอกาสตอบแทนพระคุณ
2. กตัญญูต่อสัตว์ สัตว์ที่มีพระคุณต่อเรา เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ใช้เป็นสัตว์พาหนะ ใช้แรงงาน ต้องกระทำต่อสัตว์ด้วยความเมตตาปราณี ไม่ทรมาน ปล่อยให้หิวอดอาหาร อดน้ำ เลี้ยงดูอย่างดีให้พักผ่อน ไม่ใช้งานตรากตรำจนเกินไป ไม่ควรฆ่าสัตว์ที่เคยมีพระคุณต่อเรา
3. กตัญญูต่อสิ่งของ เช่น รถยนต์ หนังสือแบบเรียน บ้าน วัด ต้นไม้ ฯลฯ ต้องปฏิบัติต่อสิ่งของเหล่านั้นด้วยความเคารพ ไม่ดูถูกดูแคลน ไม่ทำลาย ถนอมใช้ด้วยความประหยัด
4. กตัญญูต่อสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สถาบันทั้งสามมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของคนในชาติ ความเป็นเอกราช ปกครองให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข มีแผ่นดินถิ่นอาศัย เพราะอำนาจบารมีของสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังนั้น ควรแสดงความเคารพ รู้คุณชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตอบแทน พระคุณด้วยการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี รู้จักเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ฯลฯ
5. กตัญญูต่อตนเอง รู้จักคุณค่าร่างกาย ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรมและบรรลุนิพพานชั้นสูง ใช้ประโยชน์ร่างกายนี้ สะสม

ความดี ละทิ้งความชั่วคนที่เกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นคนมีวาสนา เป็นผู้มีโชคเพราะไม่มีสัตว์ประเภทใด ที่สามารถปฏิบัติธรรมประพฤติพรหมจรรย์ได้ดีเท่ากับมนุษย์

6. กตัญญูต่อธรรม อันได้แก่ รู้คุณค่าของปรมัตถธรรม สภาวะธรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การตอบแทนพระคุณของสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ให้น้ำสะอาด อากาศบริสุทธิ์ ไม่ควรทิ้งของเสีย ขยะ ลงสู่แหล่งน้ำ อนุรักษ์ธรรมชาติ และทดแทนพระคุณของพระพุทธเจ้า โดยการประพฤติกุศลตลอดชีวิต เป็นต้น

โฆติ จินตแสวง (2543 : 91) สิ่งที่ควรกตัญญู

1. บุคคล เช่น พระพุทธเจ้า พระสงฆ์ บิณฑบาตดา ครู อาจารย์ ตลอดจนคนที่เคยช่วยเหลือเรามา
2. พืช พืชบางชนิดเป็นอาหาร เป็นยา บางชนิดทำเป็นที่อยู่อาศัย บางชนิดทำเป็นเครื่องใช้ ให้ความชุ่มชื้น ความสวยงามร่มเงาและช่วยฟอกอากาศที่เราหายใจ
3. สัตว์ สัตว์ที่มีคุณต่อเรา ได้แก่ ช้าง ม้า วัว ควาย แมว สุนัข เป็นต้น แม้สัตว์ที่มีพิษก็ช่วยให้เกิดสมดุลทางธรรมชาติ
4. สิ่งของ เช่น พระธรรม หนังสือ สถานศึกษา วัด เครื่องใช้ โดยนำไปปฏิบัติ ให้ความเคารพ รักษาอนุรักษ์
5. ธรรมชาติ เช่น ดิน ภูเขา น้ำ อากาศ ถ้าไม่ช่วยกันรักษา มนุษย์ก็ได้รับความเดือดร้อนไม่มีความสุข
6. ตนเอง คือ การทำความดี บำรุง และรักษาร่างกายและจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์

พระวรศักดิ์ วรชโม (2543 : 300) ได้แบ่งสิ่งที่ควรกตัญญูไว้ดังนี้ คือ

1. พระพุทธเจ้า มีพระคุณต่อพุทธบริษัทมาก หากจะนับจะประมาณมิได้ มีอยู่ 3 ประการ คือ พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาคุณ พุทธบริษัทจะต้องตอบแทนพระคุณของพระองค์ด้วยอามิสบูชา มีดอกไม้ ของหอม อภรณ์ รูป เทียน ปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เป็นต้น และตอบแทนด้วยปฏิบัติบูชา คือ บูชาด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ บำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา
2. บิณฑบาตดา มีบุญคุณแก่ลูกมาก คือสอนให้ลูกไม่ให้อำนาจ ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปะวิทยา หาสามีภรรยาที่สมควรให้ และมอบทรัพย์สมบัติให้ ลูกควรตอบแทนท่าน คือ ท่านได้เลี้ยงเรามาแล้วควรเลี้ยงท่านตอบแทน ช่วยกิจการงานของท่าน ดำรงวงศ์สกุล ประพฤติตนให้สมควรที่จะรับทรัพย์มรดก ชักนำท่านให้มีศรัทธา ให้ได้รักษาศีล ให้ได้ฟังธรรม

ให้ได้เจริญสมถกรรมฐาน ให้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน และเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

3. ครูอาจารย์ ผู้ที่สั่งสอน ให้เรียนดี แนะนำดี บอกศิลปะวิชาโดยสิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพรางไว้ ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง และทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย ก็จะไป ในทิศไหน ก็ไม่ให้คอยาก ศิษย์ควรตอบแทน คือ แสดงความเคารพนับถือ เข้าไปคอยรับใช้ เชื้อฟุ้งและตั้งใจเรียนโดยเคารพ

4. พระราชามหากษัตริย์ เป็นผู้มีพระคุณต่อประชาราษฎร์มาก เพราะพระองค์เป็นประมุขของประเทศ เต็มเปี่ยมไปด้วยพระเมตตาคุณ พระขันติคุณ พระมหากรุณาธิคุณต่อประชาราษฎร์ทุกถ้วนหน้า ให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่พสกนิกร เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกประชาราษฎร์ต้องตอบแทนพระคุณของพระองค์ท่าน โดยปฏิบัติตาม กฎหมาย ตั้งตนอยู่ในศีลธรรมวัฒนธรรมทำตนและลูกหลานให้เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ฉลาดในการหาเลี้ยงชีพ รักษานามของประเทศชาติ ศาสนา

ธีรยุทธ บุญมี (2550 : 110) ได้แบ่งประเภทของความกตัญญูไว้ 5 ประการ คือ

1. กตัญญูต่อบุคคล คือใครก็ตามที่เคยมีพระคุณต่อเราไม่ว่าจะมากน้อย เพียงไร จะต้องกตัญญูรู้คุณท่าน ติดตามระลึกถึงเสมอด้วยความซาบซึ้ง พยายามหาโอกาสตอบแทนบุญคุณท่านให้ได้

2. กตัญญูต่อสัตว์ คือ สัตว์ที่มีคุณต่อเรา เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ที่ใช้งาน จะต้องใช้ด้วยความกรุณา ปรานี ไม่เฉยเมย ไม่ทรมาณ ต้องเลี้ยงดูให้อาหารอย่าให้อคอยาก ให้ได้กินได้นอนพักผ่อนตามเวลา

3. กตัญญูต่อสิ่งของ คือของสิ่งใดก็ตามที่มีคุณต่อเรา เช่น หนังสือเรียน สถานศึกษา วัด ต้นไม้ ป่าไม้ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการหาเลี้ยงชีพ เป็นต้น ต้องปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นให้ดี ไม่ลบหลู่ดูแคลน ไม่ทำลาย

4. กตัญญูต่อบุญ คือ การที่มีร่างกายแข็งแรง ผิวพรรณดี สติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความสุขความเจริญ มีความก้าวหน้า มีทรัพย์สมบัติมาก ก็เนื่องมาจากผลของบุญ จึงมีความรู้คุณของบุญ และไม่ประมาทในการสร้างบุญใหม่ให้ยิ่ง ขึ้นไป

5. กตัญญูต่อตนเอง คือ รู้ว่าร่างกายของเราเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะใช้อาศัยในการทำมาหากิน ใช้ในการสร้างบุญกุศลนานาประการ เพื่อความสุขความเจริญก้าวหน้าแก่ตนเอง จึงควรทะนุถนอมดูแลร่างกาย รักษาสุขภาพให้ดี ไม่ทำลายด้วยการกินเหล้า เสพสิ่งเสพติด เที่ยวเตร่คึก คึ่น และไม่บำรุงร่างกายนี้ไปประกอบความชั่ว

สรุปว่า สิ่งที่ควรแก้ความกตัญญูคเวทีกแบ่งได้เป็น 5 ประการ ได้แก่

1. กตัญญูต่อบุคคล คือใครก็ตามที่เคยมีพระคุณต่อเรา ไม่ว่าจะมากน้อยเพียงไร จะต้องกตัญญูรู้คุณท่าน ติดตามระลึกถึงเสมอด้วยความซาบซึ้ง พยายามหาโอกาสตอบแทนคุณท่านให้ได้
2. กตัญญูต่อสัตว์ คือสัตว์ที่มีบุญคุณต่อเรา เช่น ช้าง ม้า วัว ควายที่ใช้ทำงาน จะต้องใช้ด้วยความกรุณาปรานี ไม่เจียนตีมันจนเหลือเกิน อย่าใช้งานหนักจนเป็นการทรมาน ให้ได้กินได้นอนได้พักผ่อนตามเวลา
3. กตัญญูต่อสิ่งของ คือสิ่งของใดก็ตามที่มีคุณต่อเรา เช่น หนังสือธรรมะ หนังสือเรียน สถานศึกษา วัด ต้นไม้ ป่าไม้ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการหาเลี้ยงชีพ ฯลฯ จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ให้ดี ไม่ลบหลู่ดูแคลน ไม่ทำลาย
4. กตัญญูต่อบุญ คือรู้ว่าคนเราเกิดมามีอายุยืนยาว ร่างกายแข็งแรง ผิวพรรณดี สติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความสุขความเจริญ มีความก้าวหน้า มีทรัพย์สมบัติมาก กล่าวได้ว่า ทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยบุญ ทั้งบุญเก่าที่ได้สั่งสมมาดีแล้วและบุญใหม่ที่เพียรสร้างขึ้นประกอบกัน
5. กตัญญูต่อตนเอง คือรู้ว่าร่างกายของเรานี้เป็นอุปกรณ์สำคัญที่เราจะใช้อาศัยใช้ในการทำความดี ใช้ในการสร้างบุญกุศลนานาประการเพื่อความสุขความเจริญก้าวหน้าแก่ตนเอง จึงทะนุถนอมดูแลร่างกาย รักษาสุขภาพให้ดี ไม่นำร่างกายนี้ไปประกอบความชั่วอันเป็นการทำลายตนเอง

8. ค่านิยมความเป็นไทย

8.1 ความหมายของค่านิยมความเป็นไทย

ประพจน์ ตรีณรงค์ (ศรีเพ็ญ เดือนศิริ. 2547: 33 ; อ้างอิงมาจาก ประพจน์ ตรีณรงค์. 2525 : 10) ได้กล่าวถึงค่านิยมความเป็นไทยว่า การที่คนไทยนิยมชมชอบในความเป็นไทยของตนสนับสนุนส่งเสริมคนไทยและชาติไทยอันเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งแสดงถึงความกลมเกลียวของคนไทยที่พึงมีค่านิยมในความเป็นไทย เช่น รักและนับถือคนไทยด้วยกัน ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามคนไทย ไม่เห็นชาติอื่นดีกว่าชาติไทย นิยมนับถือหลักปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย เห็นคุณค่าในสิ่งประดิษฐ์และซื้อสินค้าไทย

ประสงค์ สุ่มศิริ (ศรีเพ็ญ เดือนศิริ. 2547 : 33 ; อ้างอิงมาจาก ประสงค์ สุ่มศิริ. 2525 : 49) ได้กล่าวถึง ค่านิยมความเป็นไทยว่า มีความหมายกว้างขวางใช้แต่ค่านิยมในสินค้าและบริการ แต่มีความหมายตลอดจนค่านิยมในศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี

ทศนา เขมมณี (2543 : 57) ให้ความหมายค่านิยมความเป็นไทยที่เป็นลักษณะของความรู้สึก ได้แก่ความชื่นชอบความศรัทธาในเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของชาติไทย ซึ่งแสดงให้รู้ถึงความเป็นไทย ซึ่งได้แก่ภาษาพูด ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี จิตใจหรือลักษณะแบบไทย

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 59) ให้ความหมายค่านิยมความเป็นไทยที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมคือ ความรักไทย ภาคภูมิใจในความเป็นไทยไม่ว่าจะเป็น วัตถุ บุคคล ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามมีความผูกพันห่วงแหนมาตุภูมิ มุ่งเสริมความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้อธิบายไว้ว่า ค่านิยมแห่งความเป็นไทย หมายถึง แนวคิด ความรู้สึกและแนวโน้มที่นักเรียนจะประพฤติปฏิบัติตนตามประเพณี วัฒนธรรมไทย แสดงออกถึงความรัก ความห่วงแหน ความชื่นชม ความภาคภูมิใจ ร่วมอนุรักษ์และเผยแพร่ความเป็นไทยให้ดำรงอยู่สืบไป

จากความหมายของค่านิยมความเป็นไทยสรุปได้ว่าค่านิยมความเป็นไทย หมายถึงความคิดความรู้สึก และแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมความเป็นไทยโดยมองเห็นคุณค่าของภาษาศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย

8.2 ความเป็นมาของค่านิยมความเป็นไทย

ประพัฒน์ ตรีณรงค์ (ศรีเพ็ญ เดือนศิริ 2547:33 ; อ้างอิงมาจาก ประพัฒน์ ตรีณรงค์. 2525: 9) กล่าวว่า วัฒนธรรมของปวงชนชาวไทยที่ต้องปฏิบัติและปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรของทางราชการครั้งแรกเมื่อปีพุทธศักราช 2483 ซึ่งมีข้อความว่า วัฒนธรรมซึ่งประชาชนชาวไทยจะต้องปฏิบัติตามให้กำหนดตามพระราชกฤษฎีกาไว้ดังนี้

8.2.1 ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย จรรยา และมารยาท ในที่สาธารณะหรือที่ปรากฏแก่ สาธารณะชน

8.2.2 ความมีสมรรถภาพและมารยาทเกี่ยวกับวิธีดำเนินงานอาชีพ

8.2.3 ค่านิยมความเป็นไทยในเรื่องค่านิยมความเป็นไทย ตามหลักฐานที่ปรากฏเป็นคำสั้นๆ ไม่มีความหมายจนกระทั่งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้ตั้งสำนักวัฒนธรรมทางจิตใจขึ้น จึงมีคำอธิบายเรื่องค่านิยมความเป็นไทยไว้ในเรื่อง “หลักการปลูกฝังความดี” ว่า ค่านิยมความเป็นไทยคือ การที่คนไทยนิยมชมชอบในความเป็นไทยของตน สนับสนุน ส่งเสริมคนไทยและชาติไทยอันเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งซึ่งแสดงถึงความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติคนไทยสามารถแสดงค่านิยมความเป็นไทยได้ดังนี้

1) ค่านิยมในเชื้อชาติ ได้แก่ การรักและนับถือคนไทยด้วยกันและชาติไทย ไม่ดูหมิ่นคนไทยและชาติไทย

2) ค่านิยมในขนบธรรมเนียมประเพณี คือ ค่านิยมในการถือหลักปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย

3) ค่านิยมในสิ่งประดิษฐ์ คือ ค่านิยมที่ใช้ของที่คนไทยทำหรือทำในเมืองไทยซื้อและใช้ของไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ได้มีระเบียบในการสร้างค่านิยมความเป็นไทยไว้ดังนี้คือ ให้คนไทยบริโภคอาหารอันปรุงจากวัสดุในเมืองไทย ให้คนไทยแต่งกายด้วยวัสดุที่มีถิ่นกำเนิดในเมืองไทย พร้อมกับช่วยกันสนับสนุนงานอาชีพ การเกษตร พาณิชยกรรม อุตสาหกรรมและวิชาชีพของคนไทยด้วยกันเอง

ดังนั้นค่านิยมความเป็นไทยถือเป็นอุดมการณ์อย่างหนึ่งของคนไทยที่ควรส่งเสริมอย่างยิ่ง เพราะเป็นหนทางที่จะช่วยแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย นอกจากนี้ ค่านิยมความเป็นไทยยังเป็นทางต่อต้านอารยธรรมตะวันตก ที่ไม่เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยซึ่งกำลังหลงใหลเข้ามาครอบงำเยาวชนไทยอย่างมาก ถ้าหากปล่อยให้อิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกแพร่หลายมากขึ้น เยาวชนจะขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ขาดวินัยที่ดี และขาดสำนึกในความเป็นไทยจะเห็นได้ว่า ค่านิยมความเป็นไทยเป็นสิ่งสำคัญที่คนไทยทุกคนจะต้องปฏิบัติตั้งแต่เด็ก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลมหาสารคาม

นักจิตวิทยากลุ่มปัญญานิยม โคลเบอร์ก (Kolberg) มีความเชื่อพื้นฐานว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสมอง สามารถเกิดการเรียนรู้ เพื่อการปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมได้ โดยนำแนวเชื่อทางชีววิทยามาประยุกต์กับศาสตร์ทางจิตวิทยา แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget) คือ เชื่อว่า จริยธรรมนั้นมีพัฒนาการตามระดับวุฒิภาวะเช่นกัน เพราะจริยธรรมของมนุษย์เกิดจากกระบวนการทางปัญญา เมื่อมนุษย์มีการเรียนรู้มากขึ้น โครงสร้างทางปัญญาเพิ่มพูนขึ้น จริยธรรมก็พัฒนาตามวุฒิภาวะ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดแบบสัมพัทธนิยม (Relativism) ซึ่งเชื่อว่าจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับอายุ กาลเวลา สถานที่ วัฒนธรรม และสภาพการณ์ ซึ่งความหมายว่า “ความถูกต้อง” “ความดี” “ความงาม” ขึ้นอยู่กับเวลา สถานที่ และองค์ประกอบอื่นๆ นอกจากนี้โคลเบอร์ก ยังได้ศึกษาวิจัยโดยวิเคราะห์คำตอบของเยาวชนอายุ 10-16 ปี เกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกทำพฤติกรรมอย่างหนึ่งในสถานการณ์ที่ขัดแย้งกัน ระหว่างความต้องการส่วนบุคคลและกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคม และนำมาสรุปเป็นเหตุผลในการแบ่งจริยธรรมออกเป็น 6 ชั้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับๆ ละ 2 ชั้น ดังนี้ (Kolberg, 1976 : 383-432)

ระดับจริยธรรม

ระดับที่ 1 ระดับก่อนเกณฑ์สังคม (Pre Conventional Level) อายุ 2-10 ปี การที่เรียกระดับนี้ว่าก่อนเกณฑ์สังคม เพราะว่าเด็กในวัยนี้ยังไม่เข้าใจกฎเกณฑ์สังคม แต่จะรับกฎเกณฑ์ข้อกำหนดว่าอะไรดี ไม่ดี จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น พ่อแม่ ครู หรือ เด็กที่โตกว่า จริยธรรมในระดับนี้ คือ หลีกเลี่ยงการลงโทษและคิดถึงผลตอบแทนที่เป็นประโยชน์ เช่น การแสวงหารางวัล

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Morality) ช่วงอายุระหว่าง 10-20 ปี ผู้ที่อยู่ในช่วงอายุนี้ส่วนใหญ่สามารถที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์สังคมเพราะรู้ว่าเป็นกฎเกณฑ์

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post Conventional Level) โดยปรกติคนจะพัฒนาขึ้นมาถึงระดับนี้ หลังจากอายุ 20 ปี แต่จำนวนไม่มากนัก จริยธรรมระดับนี้จะอยู่เหนือกฎเกณฑ์สังคม กล่าวคือคนจะตีความหมายของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณของตนเอง วิเคราะห์ด้วยตนเองก่อน โดยคำนึงถึงความสำคัญและประโยชน์เสมอภาคในสิทธิมนุษยชน โดยปรกติคนจะพัฒนาถึงระดับนี้มีจำนวนไม่มากนัก

ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

ขั้นที่ 1 การเชื่อฟังและการลงโทษ (Obedience and Punishment Orientation) พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่ทำแล้วได้รางวัล พฤติกรรม “ไม่ดี” คือพฤติกรรมที่ทำแล้วได้รับการลงโทษ

ขั้นที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตนเอง (Instrumental Relativist Orientation) เด็กจะเชื่อฟังหรือทำตามผู้ใหญ่ ถ้าคิดว่าตนเองจะได้รับประโยชน์ หรือได้รับความพึงพอใจ

ขั้นที่ 3 หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (Good Boy Nice Girl Orientation) อายุ 9-13 ปี เป็นการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อจะได้รับการยอมรับว่าเป็นเด็กดี

ขั้นที่ 4 หลักการทำตามกฎระเบียบสังคม (Law and Order Orientation) อายุ 14-20 ปี เป็นขั้นที่ยอมรับในอำนาจและกฎเกณฑ์ของสังคม พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามสัญญาสังคม (Social Contract Orientation) เป็นขั้นที่เน้นความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับ ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องสมควรปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิซึ่งกันและกัน ในขั้นนี้สิ่ง ถูก-ผิด จะขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของแต่ละบุคคล

ขั้นที่ 6 หลักการทางจริยธรรมที่เป็นสากล (Universal Ethical Principle Orientation) ขั้นนี้เป็นขั้นที่แต่ละบุคคลเลือกที่จะปฏิบัติตามหลักการทางจริยธรรมด้วย ตัวของมันเอง และเมื่อเลือกแล้วก็ปฏิบัติตามอย่างคงเส้นคงวา เป็นหลักการเพื่อนมนุษย์ธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน

นอกจากนี้ โคลเบอร์ก (Kolberg) ยังได้ศึกษาพบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่นของมนุษย์ ที่สำคัญคือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับระดับสติปัญญาทั่วไป และความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับความสามารถที่จะผลได้ที่ดีกว่าในอนาคต แทนที่จะรับผลที่เล็กลงกว่าในปัจจุบันหรือในทันที ซึ่งลักษณะนี้เรียกว่า “ลักษณะมุ่งอนาคต”
2. ผู้มีจริยธรรมสูงจะเป็นผู้มีสมาธิดี สามารถควบคุมอารมณ์ของตน และมีความภาคภูมิใจในตนเองและสภาพแวดล้อม สูงกว่าผู้มีจริยธรรมต่ำ
3. โคลเบอร์ก (Kolberg) ได้ศึกษาจริยธรรมตามแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget) และพบว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ ไม่ได้บรรลุจุดสมบูรณ์ในบุคคลอายุ 16 ปี เป็นส่วนมาก แต่มนุษย์ในสภาพปรกติจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมอีกหลายขั้นตอนจนอายุ 16-25 ปี
4. การใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจ ที่จะเลือกการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์ต่างๆ ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางจิตใจของบุคคลได้อย่างมีแบบแผนและยังอาจทำให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ ได้ เหตุผลเชิงจริยธรรมของแต่ละบุคคลเป็นเรื่องทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของ บุคคลนั้นในสถานการณ์แต่ละอย่างได้อีกด้วย

ทฤษฎีของโคลเบอร์ก (Kolberg) เป็นที่นิยมนำมาใช้กันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) เป็นฐานความคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาของตะวันตกเป็นจำนวนมาก แม้ในประเทศไทย นักจิตวิทยาและนักพฤติกรรมศาสตร์ก็ได้ทำวิจัยโดยยึดกรอบแนวคิดของโคลเบอร์ก (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2548 : 95)

ตามทัศนะของโคลเบอร์ก (Kolberg) จริยธรรมแต่ละขั้นเป็นผลจากการคิดไตร่ตรองซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูล ข้อมูลที่นำมาพิจารณาส่วนหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และอีกส่วนหนึ่งเป็นประสบการณ์ที่ได้รับใหม่ โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้รับฟังจากทัศนะของผู้อื่นซึ่งอยู่สูงกว่าระดับของตนเอง 1 ขั้น

วิธีปลูกฝังจริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบอร์ก (Kolberg) ไม่อาจกระทำได้ดีด้วยการสอนหรือการปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้ดู และไม่อาจเรียนรู้ด้วยการกระทำต่างๆ จริยธรรมสอนกันไม่ได้ จริยธรรมพัฒนาขึ้นมาด้วยการนึกคิดของแต่ละบุคคล ตามลำดับขั้นและพัฒนาการของปัญญา

ซึ่งผูกพันกับอายุ ดังนั้นหากยังไม่ถึงวัยอันควร จริยธรรมบางอย่างก็ไม่เกิด (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2548 : 96)

ทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล (Moral Reasoning) ของโคลเบอร์ก (Kolberg) ใช้กิจกรรมที่สำคัญในการพัฒนาจริยธรรมคือ การอภิปรายและแลกเปลี่ยนทัศนคติความคิดเห็น โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้ดำเนินการเสนอประเด็นปัญหาหรือเรื่องราวที่มีความยากแก่การตัดสินใจ

ขั้นตอนที่ 2 แยกผู้อภิปรายออกเป็นกลุ่มย่อยตามความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

ขั้นตอนที่ 3 ให้กลุ่มย่อยอภิปรายเหตุผล พร้อมหาข้อสรุปว่า เหตุผลที่ถูก-ผิด หรือควรทำ ไม่ควรทำ เพราะเหตุอะไร

ขั้นตอนที่ 4 สรุปเหตุผลของฝ่ายที่คิดว่าควรทำและไม่ควรทำ

จากที่กล่าวมาจะพบว่าแนวคิดของโคลเบอร์ก (Kolberg) ใกล้เคียงกับเพียเจต์ (Piaget) คือ เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์พัฒนาการได้ตามวัย และวุฒิภาวะทางสติปัญญา เช่นเดียวกับพัฒนาการคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3 ควรมีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ระดับหลัก 6 ระดับย่อย เรียงจากพฤติกรรมที่ตอบสนองความต้องการด้านร่างกายสู่การสนองตอบตามสากลหรือจิตใจสูงสุด ได้แก่ 1) ระดับก่อนมีคุณธรรมและจริยธรรมของตนเอง ประกอบด้วย มีคุณธรรมและจริยธรรมจากภายนอก ปัจเจกบุคคลนิยมและการตอบสนองความต้องการและแลกเปลี่ยน 2) ระดับมีคุณธรรมและจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม ประกอบด้วย การคาดหวังทางสังคม ความสัมพันธ์ และการคล้อยตาม ระบบสังคมและมโนธรรม และ 3) ระดับมีคุณธรรมและจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์สังคมหรือยึดหลักการประกอบด้วย สัญญาหรือประโยชน์ทางสังคมและสิทธิส่วนบุคคล และหลักคุณธรรมและจริยธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ประเทือง เต็มโต (2552 : 183-185) ได้วิจัยการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 พบว่า 1) สถานศึกษามีการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมโดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง รายด้านเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ การจัดการเรียนการสอน การบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน และการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมโดยตรง 2) ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและ

จริยธรรม ตามความคิดเห็นของครูในสถานภาพต่างกัน พบว่า ฝ่ายบริหารมีการดำเนินส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมมากกว่าครูผู้สอนและผู้ปกครองนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รุ่งทิภา จันทร์วัฒนวงษ์ (2552 : 155-157) ได้วิจัยบทบาทของครูต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 พบว่า 1) บทบาทของครู คือ 1.1) บทบาทในการจัดการเรียนการสอน ครูมีความรู้ความเข้าใจในหลักการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างดี จัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมสอดแทรกในทุกสาระการเรียนรู้ที่ตนเองสอน ใช้วิธีการบอกและแนะนำ มีนิทานเป็นสื่อและการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ คือ การพานักเรียนไปวัด แต่ยังคงพบว่ามีการใช้หนังสือเป็นอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้ของผู้เรียน ประเมินผลโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบทดสอบ 1.2) บทบาทในการเป็นตัวอย่างที่ดี ครูได้แสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียนในการปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน คือ การแสดงมารยาทไทยการไหว้ การใช้วาจาสุภาพต่อเพื่อนครูและบุคคลอื่น การแต่งกายสะอาดเรียบร้อย และด้วยผ้าไหม แต่ครูเป็นแบบอย่างน้อย คือ การปฏิบัติตามข้อห้ามทางศาสนา เช่น การดื่มสุรา และ 1.3) บทบาทในการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ครูใช้กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาและการฟังเทศเป็นกิจกรรมส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จัดบรรยากาศในห้องเรียน เช่น จัดให้มีสัญลักษณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับคำคมด้านคุณธรรมจริยธรรม และกำหนดหน้าที่รับผิดชอบในห้องแก่นักเรียนแต่ละคน เช่น การทำนวรความสะอาด 2) ครูมีการปลูกฝังพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก รายด้านเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญู ความเมตตา การมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ 3) ปัญหา คือ การขาดสื่อประกอบการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรม ครูขาดเทคนิคการสอนที่เป็นรูปธรรม โดยครูมีความต้องการที่จะเข้ารับการพัฒนาเรื่องรูปแบบ วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และเทคนิคและวิธีการประเมินผลคุณธรรมจริยธรรม

อดิศักดิ์ มุ่งชู (2552 : 167 - 170) ได้วิจัยการพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ โรงเรียนนาคุณประชาสรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ใน 6 ด้าน คือ ความมีวินัย ความรับผิดชอบต่อ การปฏิบัติตามหลักศาสนาเบื้องต้นของศาสนาพุทธ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีเมตตากรุณาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการประหยัด ในปีการศึกษา 2545-2547 พบว่า 1) ปีการศึกษา 2545 โดยรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มี

ค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ ความซื่อสัตย์ การประหยัด และความเมตตากรุณาและ
 เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การปฏิบัติตามหลักศาสนาเบื้องต้นของศาสนาพุทธ
 2) ปีการศึกษา 2546 โดยรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับ
 แรก คือ ความเมตตากรุณาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีวินัย และการประหยัดด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด
 คือ ความรับผิดชอบ 3) ปีการศึกษา 2547 โดยรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มี
 ค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ การประหยัด ความเมตตากรุณาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ
 ความซื่อสัตย์สุจริต ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ความรับผิดชอบ 4) ผลการเปรียบเทียบ
 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ นักเรียน
 ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษา แตกต่างกันพบว่า หลังดำเนินการ นักเรียนมีพัฒนา
 คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สูงกว่าก่อนดำเนินการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
 ที่ระดับ .05 และ 5) ผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งผลให้
 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เหมาะสมมากขึ้นจากปีการศึกษา 2545-2547 โดยนักเรียน
 มีเกรดเฉลี่ยรวมทั้งโรงเรียนเท่ากับ 2.83 , 2.86 และ 2.90 เรียงตามลำดับ ผ่านเกณฑ์พัฒนา คือ
 มีเกรดเฉลี่ยตั้งแต่ 2.75 ขึ้นไป รวมทั้งผลการพัฒนาทำให้นักเรียนสามารถสอบเรียนต่อเพิ่มขึ้น
 จากปีการศึกษา 2545-2547 ร้อยละ 74.62 , 91.43 และ 94.93 ตามลำดับ

เกษม คำบุตคา. (2553 : 82-83) ได้วิจัยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
 เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนโรงเรียนอนุบาลมหาสารคาม อำเภอเมือง
 จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ก่อนดำเนินการพัฒนาหอปฏิบัติธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริม
 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ในด้านวิชาการ
 ที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอน แต่ในด้านที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมโรงเรียนยังขาด
 การดำเนินการเพื่อพัฒนาหรือส่งเสริม ให้เกิดการจัดกิจกรรมหรือแผนการดำเนินการอย่างชัดเจน
 ขาดการมีส่วนร่วมของบุคลากร ประกอบกับพบแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของปัญหาความประพฤติ
 ที่ขาดคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนในระดับชั้นต่างๆ เมื่อดำเนินการพัฒนาคด้วย กิจกรรม
 การประชุมปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์ AIC พบว่า 1) ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าทุกคน
 มีความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียน
 2) กิจกรรมการแบ่งกลุ่มปฏิบัติการประชุมปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์ AIC บุคลากร
 ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าร่วมกันกำหนดนโยบายและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยโครงการ 1) กำหนด
 นโยบายในการส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมนักเรียน 2) โครงการรณรงค์หรือ
 ส่งเสริมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน 3) โครงการ
 เผยแพร่คุณธรรม จริยธรรมนักเรียน 4) โครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในห้องเรียน

5) โครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน บ้าน วัด โรงเรียน 6) โครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมบุคลากร โรงเรียนอนุบาลมหาสารคาม และในวงรอบที่ 2 ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมการ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนด้านความรับผิดชอบ จากการประชุมปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม และสร้างสรรค์ พบว่ากิจกรรมที่สามารถส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านนี้ประกอบด้วย

- 1) กิจกรรมเติมพลังเพิ่มความสามารรถ
- 2) กิจกรรมตรงต่อเวลา
- 3) กิจกรรมบทบาทหน้าที่ของตน
- 4) กิจกรรมคุณภาพของงาน และ
- 5) กิจกรรมรักษาสาธารณสมบัติ

พระอธิการประภาส นีกระโทก (2554 : 94-95) ได้วิจัยการพัฒนาการดำเนินงาน เสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านทับช้าง อำเภอ เมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การพัฒนาในวงรอบที่ 1 โดยใช้กลยุทธ์การจัดกิจกรรมอบรมพัฒนากิจกรรมคนดีศรีทับ ช้างและกิจกรรมกำกับและติดตาม พบว่า นักเรียนเอาใจใส่ในการเรียนมากขึ้นและในขณะเดียวกัน นักเรียนร่วมกันทำกิจกรรมส่วนรวมมากขึ้น นักเรียนส่วนใหญ่มีวินัยในตนเองมากขึ้น อย่างไรก็ตามมีนักเรียนจำนวนหนึ่ง (10 คน) ไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมทำให้ไม่ยอมเข้าร่วม กิจกรรม และยังก่อการทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน การพัฒนาในวงรอบที่ 2 ผู้วิจัย ได้นำเอาปัญหาที่ได้พบเห็นจากวงรอบที่ 1 มาพัฒนาปรับปรุงโดยได้ร่วมประชุมกับผู้ร่วมงานวิจัย บ่อยขึ้น ตลอดจนทำความเข้าใจกับนักเรียนที่ก่อปัญหาในวงรอบที่ 1 และได้พัฒนาการดำเนินงาน เสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมด้านไม่ทะเลาะวิวาทของนักเรียน โรงเรียนบ้านทับช้าง โดยพยายามชักจูง แนะนำนักเรียนให้เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทุกวันศุกร์และวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนเข้าใจปัญหาและเห็นความสำคัญของการมีวินัย ทำให้นักเรียน มีพัฒนาการด้านกรมีวินัยดีขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียน ไม่มีปัญหาก่อการทะเลาะวิวาทกันอีกเลย โดยสรุป การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนบ้านทับ ช้าง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้กลยุทธ์การจัดกิจกรรมอบรมพัฒนากิจกรรม คนดีศรีทับช้างและกิจกรรมกำกับติดตาม ทำให้ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการ สร้างแผนการสอนและจัดกิจกรรมสอดแทรกขณะทำการสอนได้อย่างถูกต้องและมีการพัฒนามาก ขึ้น ทำให้ครูประจำชั้นได้มีเวลาดูแลนักเรียนมากขึ้น และใกล้ชิดนักเรียนมากขึ้น ตลอดจนทำให้ ได้ดูแลนักเรียนอย่างทั่วถึง ส่งผลให้นักเรียนส่วนใหญ่ประพฤติตนอยู่ในระเบียบวินัยของโรงเรียน มีความปรองดองและเข้าใจความหมายของคำว่าความสามัคคี หลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่งซึ่งกัน และกันจุดอ่อนในการพัฒนาที่ยังต้องพัฒนาต่อเนื่อง คือ การควบคุมและการพัฒนาส่งเสริม ความมีวินัยของนักเรียน จึงควรใช้วิธีการที่ได้ดำเนินการในวงรอบที่ 1-2 พัฒนาความมีวินัย ในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตลอดจนนักเรียนในระดับชั้นอื่นๆ ที่มีปัญหาด้านวินัย ในตนเอง เพื่อนักเรียนนี้ จะได้ปรับปรุงพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองให้พัฒนาก้าวหน้า และ

ส่งผลทำให้การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

รุ่งรัตน์ สนธิจันทร์ (2554 : 92-93) ได้วิจัยคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในโรงเรียนกลุ่มสนามชัยสังกัดกรุงเทพมหานคร ที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ต่างกัน พบว่า 1) นักเรียนที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์สูงมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในระดับสูง ส่วนนักเรียนที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ระดับปานกลางและต่ำมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง 2) คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ต่างกันมีค่าต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนในระดับชั้นต่างกันมีค่าต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 3) ปฏิสัมพันธ์ของความสามารถในการคิดวิเคราะห์กับระดับชั้นมีผลต่อคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุรติยา สาคมิตร (2554 : 82-83) ได้วิจัยการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองนาคำ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่าการดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 1 กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนา 2 กิจกรรม คือ การอบรมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน และการนิเทศติดตามเยี่ยมบ้านนักเรียน ผลปรากฏว่าสามารถพัฒนานักเรียนกลุ่มเป้าหมายทุกคนให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบเนื้อหาได้จำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความภูมิใจในความเป็นไทยและด้านการหลีกเลี่ยงยาเสพติด จึงต้องพัฒนาเพิ่มในวงรอบที่ 2 อีกจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความประหยัด และด้านความใฝ่รู้ใฝ่เรียน เนื่องจากนักเรียนกลุ่มเป้าหมายจำนวนหนึ่ง ยังไม่สามารถพัฒนาพฤติกรรมทางคุณธรรม จริยธรรม ให้บรรลุเป้าหมายได้ดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 2 เพื่อเป็นการพัฒนาเพิ่มเติมให้กับนักเรียนกลุ่มเป้าหมายที่ยังมีพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมบกพร่องอยู่ จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความประหยัด และด้านความใฝ่รู้ใฝ่เรียน กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้ประชุมพิจารณาปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการพัฒนาเป็น 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมอบรมคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมนิเทศติดตามเยี่ยมบ้านนักเรียน และการประกวดคนดีศรี น.น.ค. เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพการจัดกิจกรรม เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีพฤติกรรมพัฒนาขึ้นในทางที่ดีบ้างแล้ว และเพื่อสะดวก ประหยัดเวลาและงบประมาณ สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในขณะพัฒนา โดยปรับกิจกรรมการอบรมคุณธรรม จริยธรรมเป็นการสวดมนต์ไหว้พระ พร้อมทั้งปฏิบัติ

ธรรมและร่วมกิจกรรมในการพัฒนาพฤติกรรมอื่นที่เหมาะสมตามสถานการณ์จริง และเพิ่มกิจกรรมการประกวดคนดีศรี น.น.ค. ผลปรากฏว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด มีการปรับปรุงและพัฒนาส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ทุกประการ สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างดี

ณัฐชยา จิตภักดี (2555 : 87-88) ได้วิจัยการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม โรงเรียนหนองม่วงน้อย นานิคมสามัคคี อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น พบว่า การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม โรงเรียนหนองม่วงน้อย นานิคมสามัคคี อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น ในวงรอบที่ 1 โดยใช้กลยุทธ์ การประชุมระดมความคิด การนิเทศติดตาม และใช้กิจกรรมในการพัฒนา 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการอบรมคุณธรรม จริยธรรม และกิจกรรมการเยี่ยมบ้านนักเรียน ในการพัฒนาการเสริมสร้างวินัยด้านความรับผิดชอบต่อของนักเรียน นักเรียนส่วนใหญ่แต่งกายถูกระเบียบของโรงเรียนและมาทันเวลา ทำพิธีหน้าเสาธงเพิ่มขึ้น แต่ยังมีนักเรียนแต่งกายไม่ถูกระเบียบและมาสาย ไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าจึงได้ดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์เดิมและกิจกรรมในการพัฒนา 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการเยี่ยมบ้านนักเรียน และกิจกรรมการประกวดคนดี ผลจากการพัฒนานักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองเรื่องการแต่งกาย และความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านการรักษาความสะอาด และมีความรับผิดชอบต่อในการทำมาสะอาดของห้องเรียนและเขตที่รับผิดชอบ บริเวณโรงเรียน นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อในการปฏิบัติหน้าที่ในเขตรับผิดชอบ มีวินัยในการทิ้งขยะดีขึ้น ทำให้โรงเรียนสะอาดเป็นระเบียบปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ครู อาจารย์ ส่งผลให้นักเรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นที่น่าพอใจ

นิวัตชัย สร้อยนาค (2555 : 91-92) ได้วิจัยการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านแต่ใหม่ อำเภอเหล่าเสือโก้ก จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ในวงรอบที่ 1 ใช้กลยุทธ์ประชุมระดมความคิด กำหนด 3 กิจกรรม ในการพัฒนา ได้แก่ กิจกรรมโรงเรียนสวยด้วยมือเรา กิจกรรมการออมทรัพย์ และกิจกรรมห้องน้ำสะอาด ซึ่งในระหว่างการดำเนินกิจกรรม ผู้รายงานได้ใช้กลยุทธ์ นิเทศภายในเพื่อ กำกับติดตามจากการดำเนินงานในวงรอบแรก พบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจ มีความตระหนักถึงคุณธรรม 3 ด้าน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความประหยัด และ ความเสียสละ เพิ่มมากขึ้นแยกเป็นรายบุคคลนักเรียนกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ ผ่านการประเมินในระดับ ดี แต่ยังมี

มีนักเรียนบางส่วนมีผลการประเมินอยู่ในระดับ ปรับปรุง ในวงรอบที่ 2 ได้ดำเนินการโดยใช้ กลยุทธ์การเข้าค่ายพุทธศาสนา ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นความประสงค์ของทุกฝ่ายที่จะนำหลักคำสอน ของพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องกล่อมเกลาคิดใจนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ได้เกิดความตระหนักในการ ทำความดี มีความกตัญญูรู้คุณ บิดา มารดาและผู้มีพระคุณ เมื่อผ่านพ้นจากการเข้าค่ายพุทธศาสนา แล้วพบว่า นักเรียน ครู ผู้ปกครอง มีความเห็นต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนหลัง ดำเนินการในวงรอบที่ 2 นักเรียนมีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทั้ง 3 ด้านสูงขึ้น อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 ผลการประเมินนักเรียนในการเข้าค่ายพุทธศาสนาในระดับบุคคล ผ่านในระดับ ดี ทุกคน

เวียงฟ้า ทาขัง (2555 : 84-85) ได้วิจัยการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านปากพอง อำเภอป่าพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า การพัฒนาการดำเนินงานคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านปากพอง อำเภอป่าพอง จังหวัดขอนแก่น โดยใช้กลยุทธ์ การประชุมวางแผนแบบมีส่วนร่วม โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ซึ่งประกอบด้วย 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมเข้าค่ายอบรม จริยธรรมนักเรียน กิจกรรมการฟังเทศนาทุกวันศุกร์ กิจกรรมการอบรมหน้าเสาธง กิจกรรมพ่อครูแม่ครู กิจกรรมยิ้ม ไหว้ทักทายกัน และการกำกับติดตามและประเมินผลทำให้ได้ข้อค้นพบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ไปในทิศทางที่ดีขึ้น ทั้งด้านการพูดจาไพเราะสุภาพ การแสดงความเคารพผู้ใหญ่ และความเป็นผู้ว่าง่าย เชื้อฟังคำอบรมสั่งสอน นักเรียนมีส่วนร่วม ในทุกกิจกรรม โดยรวมแล้วมีคุณภาพอยู่ในระดับมาก แต่พฤติกรรมด้านความมีสัมมาคารวะของ นักเรียนกลุ่มเป้าหมายบางคน ยังไม่บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้จึงได้ดำเนินการปรับเปลี่ยนรูปแบบ วิธีการและขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การประชุมวางแผน แบบมีส่วนร่วม โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ซึ่งประกอบด้วย 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมการสวดมนต์ฟังเทศนาทุกวันศุกร์ กิจกรรมการอบรมหน้าเสาธง กิจกรรมพ่อครูแม่ครู กิจกรรมยิ้มไหว้ทักทายกัน กิจกรรมประกวดคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน และปรับเปลี่ยนขั้นตอน การจัดกิจกรรม ทำให้การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนบรรลุ ตามความมุ่งหมาย สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีการปรับปรุงและพัฒนาตนเองดีขึ้น ตามกรอบการพัฒนา ทั้ง 3 ด้าน คือ การพูดจาไพเราะสุภาพกับบุคคลอื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง การแสดงความเคารพครู ผู้ปกครอง และความเป็นผู้ว่าง่ายหรือการยอมรับเชื่อฟังคำสั่งสอนที่ดี ของครูผู้ปกครองและผู้อาวุโส ทำให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีคุณธรรม จริยธรรมด้านความมีสัมมา คารวะบรรลุผลตามกรอบที่ตั้งเป้าหมายไว้

อภิสิทธิ์ภพ สนนา (2555 : 78-79) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยใช้วิถีพุทธสำหรับนักเรียน พบว่า คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครราชสีมา ปัญหาด้านคุณธรรม ได้แก่ ด้านความมีระเบียบวินัย นักเรียนส่วนมากจะมาโรงเรียนสายไม่ทันทำความเคารพธงชาติ การแต่งกายไม่ถูกระเบียบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริตนักเรียนขาดความซื่อสัตย์สุจริตด้านความเมตตากรุณา นักเรียนบางคนขาดความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวมด้านความขยันประหยัด นักเรียนบางคนขาดความคิดที่จะประหยัดและอดออม ด้านความมีมารยาทสุภาพอ่อนน้อม นักเรียนบางคนขาดความสุภาพอ่อนน้อม ปัญหาด้านจริยธรรม ได้แก่ ด้านการไม่มุ่งร้ายทำลายผู้อื่น นักเรียนที่ทะเลาะวิวาทกันมีสาเหตุมาจากขาดความรักความอบอุ่น ครอบครัวแตกแยก อยากรับจุดเด่นในห้องเรียน ต้องการดึงดูดความสนใจจากเพื่อนในห้องเรียน ต้องการให้เพื่อนยอมรับ ด้านการไม่ทุจริตลื้อ โกง นักเรียนส่วนใหญ่ยังคงซื่อสัตย์ เช่น เมื่อเก็บสิ่งของที่ไม่มีเจ้าของได้ จะนำส่งครูเพื่อสืบทายเจ้าของที่แท้จริง ด้านการไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ นักเรียนส่วนมากจะไม่ค่อยโกหกครู อาจารย์ มีบ้างที่โกหกพ่อแม่ ด้านการไม่ประพฤติดีกในกาม ในวันเสาร์ อาทิตย์ หรือวันหยุดภาคเรียนนักเรียนหญิง ชายจะไปเที่ยวกลางคืนดื่มสุราและเดินร่าตามผับบาร์ที่อยู่ในเมือง บางครั้งเมามา ขาดสติทำให้มีเพศสัมพันธ์กันขึ้นในระหว่างเพื่อน แฟน คนรัก หรือคนรู้จักกัน ด้านการไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด นักเรียนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดส่วนมากมีสาเหตุมาจากการต่อต้านผู้ใหญ่ และการอยากรู้อยากเห็นอยากทดลองตามวัย ด้านแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมโดยใช้วิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครราชสีมา แต่ละโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตามวิถีพุทธ โดยใช้เนื้อหาจากนิทานชาดกทั้ง 10 เรื่อง มาบูรณาการเข้ากับกิจกรรมการเรียน การสอน มีการจัดบรรยากาศการเรียนการสอนตามแนวทางไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งเน้นการพัฒนาให้นักเรียน ครู และบุคลากรทุกคนในโรงเรียนให้เป็นผู้ที่มีความสำรวมทั้งกาย วาจา และใจ (ศีล) มีความตั้งมั่นจริงจังในการสำรวมจิตเพื่อความสำเร็จ (สมาธิ) และให้ใช้เหตุผลตลอดจนสรรพความรู้เพื่อบรรลุผลสำเร็จในการทำงานหน้าที่หรือการเรียน (ปัญญา)

2. งานวิจัยต่างประเทศ

แบรนด์ (Brand. 2007 : 1469) ได้วิจัยการใช้นิทานกริมม์เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาทางจริยธรรมในนิทานโดยศึกษากับเด็กเกรด 1, 2 และ 3 ในองค์ประกอบ 4 ประการ คือ กิจกรรมการเล่านิทาน การแสดงละคร การสัมภาษณ์ และกิจกรรมศิลปะ โดยใช้การสัมภาษณ์ในการประเมินความเข้าใจเนื้อหาทางจริยธรรม ผลการศึกษาพบว่าเด็กสามารถบ่งชี้เนื้อหาทางจริยธรรมผลการศึกษาพบว่าเด็กสามารถบ่งชี้เนื้อหาทางจริยธรรมที่พบในนิทาน เช่น ความซื่อ-

ความดี เจตนาภายใต้การกระทำ เหตุผลในความรัก ความยุติธรรม และความเห็นอกเห็นใจได้
เล่ม 3

โอซากะ (Osakwe. 2007 : 12057-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้รูปแบบพัฒนา
การทางจริยธรรมของโคลเบิร์ต (สำหรับครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในไนจีเรีย) การวิจัยครั้งนี้ต้องการ
เสนอพัฒนาการของหลักสูตร การสอนของครูโดยมีแบบอย่างพัฒนาการของโคลเบิร์ต ซึ่งกล่าวหาว่า
พัฒนาการทางจริยธรรมเกิดขึ้นที่ละขั้น ในโครงสร้างทั้ง 6 เป็นลำดับ อันเป็นผลจากการปฏิบัติ
กิริยาสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทุกคนจะต้องผ่านขั้นตอนนี้ โดยไม่มีใครกระโดดข้ามขั้น
แต่ถ้าก้าวช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การแก้ปัญหาทางสังคมอย่างสม่ำเสมอ
เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะเปลี่ยนจริยธรรมขั้นหนึ่งไปยังอีกขั้นหนึ่งในการนี้อาจช่วยได้โดยการชี้แจง
อภิปราย ซึ่งต้องมีการนำเรื่องที่จะช่วยในการพัฒนาของโคลเบิร์ต นำไปสู่สถานการณ์ที่ขัดแย้ง
สถานการณ์เช่นนี้ครูในฐานะผู้นำต้องรู้ทักษะการชี้แจง

โรมีโอ (Romeo. 2007 : 12595-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความรู้จริยธรรม
จากคะแนนแบบทดสอบพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา
มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการสอนการพัฒนาความรู้จริยธรรมจากคะแนนแบบทดสอบ
การพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
จำนวน 200 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ใช้วิธีการพัฒนาจริยธรรมจากการให้
เหตุผลเชิงจริยธรรม พบว่า คะแนนการให้เหตุผลเชิง คะแนนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม
ทั้ง 2 กลุ่มไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และพบว่า คะแนนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม
ทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกัน องค์ประกอบภูมิหลังของประชากรด้านเพศ อายุ ชั้นเรียน
คะแนนสะสมระดับการศึกษาของบิดามารดา และจำนวนปีการศึกษาในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์
กับระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

เครนลี่ (Cranley. 2009 : 1531-A) ได้วิจัยพฤติกรรมการปฏิบัติในด้านจริยธรรม
นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของชุมชนในประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยมาตรการที่โรงเรียน
ใช้ในการอบรมนักเรียนเรื่องจริยธรรม มาตรการจัดการศึกษาที่ผสมผสานจริยธรรมเข้าด้วยกัน
โดยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยไว้ 6 ด้าน คือ การสอนจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร
อย่างเป็นทางการ การสอนจริยธรรมในหลักสูตรปกติ การสอนจริยธรรมในสถานการณ์
ทางประเพณี โดยใช้กิจกรรมการสอนที่ต่อเนื่องการกำหนดระเบียบและกฎเกณฑ์ของห้องเรียน
การดำเนินการตามนโยบายและระเบียบของทางราชการ การวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาของ
โรงเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูยึดคุณธรรมทางพุทธศาสนา การที่โรงเรียน
ได้จัดการเรียนการสอนด้านจริยธรรม ความดี โดยวิธีการที่นักเรียนเรียนรู้ แม้ว่าจะไม่ได้กำหนด

ไว้ชัดเจนในหลักสูตรแต่สิ่งที่ต้องปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคล การให้เกียรติแก่คนอื่น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่สุด เล่ม 3

เทเลอร์ (Taylor. 2010 : 945-A) ได้วิจัยความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการพัฒนาศีลธรรม กรณีศึกษาเรื่องการใช้เหตุผลทางจริยธรรมของนักเรียนแพทย์ โดยได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่เคร่งศาสนาและไม่เคร่งศาสนากับการมีเหตุผลทางจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนแพทย์ที่นับถือศาสนาคริสต์จำนวน 4 ห้องเรียน ใช้สถิติการวิจัยแบบ t-test เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบวัดระดับทางศาสนาที่ได้พัฒนาขึ้นมาโดยเฉพาะ ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่ามีความสำคัญระหว่างผู้ที่เคร่งศาสนาและไม่เคร่งศาสนากับการพัฒนาเหตุผลทางด้านจริยธรรมที่แตกต่างกัน โดยผู้ที่เคร่งศาสนามีการพัฒนาในด้านจริยธรรมที่ดีขึ้น ตลอดจนระดับของความมีเหตุผลทางจริยธรรมที่แตกต่างจากผู้ที่ไม่เคร่งครัดในศาสนา เล่ม 4

ออสกูสเทอร์พี (Osguthorpe. 2011 : 2875-A) ได้วิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงออกด้านจริยธรรมของครูกับการพัฒนาด้านจริยธรรมของนักเรียน โดยได้ทำการเปรียบเทียบพฤติกรรมและการแสดงออกของนักเรียนที่ได้เรียนกับครู 2 คน โดยครูคนแรกมีพฤติกรรมการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน การแสดงออกที่แฝงจริยธรรม เปรียบเทียบกับครูอีกคนที่เน้นการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่ามีความสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนการสอนกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการแสดงออกทางของครูที่มีการแฝงจริยธรรมเข้าไปโดยนักเรียนที่ได้เรียนรู้กับครูทั้งสองคน มีพฤติกรรมเรียนและการแสดงออกภายในห้องเรียนที่แตกต่างกัน เล่ม 4

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ พอสรุปได้ว่าการจะพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมและจริยธรรมให้ได้ผลนั้น ทั้งครูและผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมมือกันเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ขณะเดียวกันการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย จะมีส่วนช่วยพัฒนาที่สำคัญยิ่ง และได้ผลสัมฤทธิ์อย่างสูงมาก ผู้วิจัยเห็นว่าถ้านักเรียนมีความประพฤติด้านคุณธรรมและจริยธรรมในชีวิตประจำวันที่เหมาะสมแล้ว นักเรียนจะสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป